

የሰነድ ትርጉም እና አስተርጓሚን በተመለከተ ስለሚታዩ ችግሮች አንዳንድ ምልከታዎች

አበበ አሳመረ*

መግቢያ

የፌዴራል ፍ/ቤቶች እና የአንዳንድ የክልል ፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ አማርኛ ቢሆንም ለሥራ፣ ለኢንቨስትመንት፣ ለጉብኝት ወዘተ የሚመጡ ለተወሰነ ጊዜ ወይም በቋሚነት ኢትዮጵያ ውስጥ የሚኖሩ የውጭ አገር ዜግነት ያላቸው¹ የውጭ ቋንቋ² ተናጋሪዎች ቁጥር በየጊዜው እየጨመረ ስለመጣ የውጭ ቋንቋ ተናጋሪ ግለሰቦች የፍ/ቤት ባለጉዳይ³ እየሆኑ ነው። አማርኛ መረዳት የማይችሉ የአገር ውስጥ ቋንቋ⁴ ተናጋሪዎችም የፍ/ቤት ባለጉዳይ እየሆኑ ይቀርባሉ። ይህ ሁኔታና የኢትዮጵያ የፌዴራል ሥርዓት በቋንቋ ላይ የተመሰረተ⁵ የግዛት ክልል አወቃቀር ከሰነድ ትርጉምና ከአስተርጓሚ ጋር በተያያዘ አልፎ አልፎ በፍ/ቤት አከራካሪ ሁኔታ ሲያስነሳ ይታያል።

ከዚህ በተጨማሪ የኢትዮጵያ ኢኮኖሚ እያደገ እንደመጣ ጥናቶች ይጠቁማሉ። በዚህ የተነሳም ከውጭ አገር የሚመጡና የውጭ ቋንቋ ተናጋሪዎች ቁጥር የበለጠ እንደሚጨምር የሚጠበቅ ሲሆን በአገር ውስጥም ወደ አዲስ አበባ የሚመጣውና ለተለያዩ ሥራና ጉዳይ ከአዲስ አበባ ወደ ክልሎች የሚሄደው ሰው ቁጥር ይጨምራል ተብሎ ይታመናል። በዚህ መሠረት በአጠቃላይ ወደፊት ሊኖር ከሚችለው የህዝብ ቁጥር ዕድገት እና የሰዎች ከቦታ ቦታ ዝውውር ዕድገት አንጻር የአማርኛ ቋንቋን መረዳት የማይችሉና ወደ ክልል ሄደው የፍ/ቤቶቹን የሥራ ቋንቋ መረዳት የማይችሉ የፍ/ቤት ባለጉዳዮች ቁጥር ሊጨምር እንደሚችል ይገመታል።

እነዚህ ሁኔታዎች ከሰነድ ትርጉምና ከአስተርጓሚ ጋር የተያያዙ ክርክሮችን እያስነሱ እንደሆነ በተግባር ከሚያጋጥሙ በርካታ ጉዳዮች መረዳት ይቻላል። ከዚህ ጋር ተያይዞ ፍ/ቤቶችም አስተርጓሚ ለመመደብ ያለባቸውን ግዴታ የሚወጡበት አሰራርና ተያያዥ ችግሮቹ ትኩረት የሚፈልጉ ጉዳዮች ናቸው። ስለሆነም በዚህ

*የሕግ አማካሪና ጠበቃ። የጽሑፉን አብዛኛውን ድርሻ የሚይዘው የፀሐፊው የራሱ ልምድና ገጠመኝ ነው። ፀሐፊው ለስነ-ልቦና አመት ገደማ ለትርጉም ሥራ ቅርብ ስለነበር በጽሑፉ ላይ ያንፀባረቃቸው ሐሳቦች በጠበቃነት በተከራከረባቸው ጉዳዮች ያጋጠሙትና በችሎት ውስጥ ተቀምጦ ያዳመጣቸው እንዲሁም በተግባርም በተደጋጋሚ ያጋጠሙት ጉዳዮች ስለሆኑ ዋናው የመረጃው ምንጭ ፀሐፊው አራሱ ነው።

¹ አንድ የውጭ አገር ዜጋ በኢትዮጵያ ውስጥ የሚኖርበት ሁኔታ በሕግ የተወሰነ ነው። በኢትዮጵያ ውስጥ ለመኖር የመኖሪያ ወይም የመኖሪያ የሥራ ፈቃድ ከሌለው ወይም ለአጭር ጊዜ የመኖሪያ ፈቃድ በቀሪነት ቪዛ፣ ለስብሰባ፣ ለስልጠና ወይም ለሌላ ሥራ ወይም ኢትዮጵያ በፈረመችው አለምአቀፍ ስምምነት መሠረት በስደተኝነት የተቀበለችው ወይም በኤንባሲዎችና አለምአቀፍ ድርጅቶች ውስጥ በውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር በኩል ተቀባይነት አግኝቶ የተመደበ ሰው መሆን አለበት፣ ወይም በጋብቻ ምክንያት ለመኖር ካልተፈቀደለት ወይም የተቀየረ ዜግነት ከሌለው በስተቀር ኢትዮጵያ ውስጥ መኖር አይችልም/ዝርዝር የሕግ መሰፈርቶቹን ሁኔታዎቹን በተመለከተ የኢ.ሚ.ግሬሽን አዋጅ ቁጥር 354/95 ማንበቡ ይመከራል።

² የውጭ ቋንቋ ማለት ምንጩ ኢትዮጵያ ውስጥ ሆኖ የሚነገር ቋንቋ ነው።

³ የፍ/ቤት ባለጉዳይ ማለት በማናቸውም የክርክር ተሳትፎ አይነት፣ ማለትም በምስክርነት በከሚሰጡ ተከላክሎት፣ በአስረጃነት፣ በጣልቃግብነት ወዘተ ፍ/ቤት የሚቀርቡ ግለሰቦችን የሚመለከት ነው። ሕጋዊ ሰውነት ያላቸው ድርጅቶችም የፍ/ቤት ባለጉዳይ ሊሆኑ ይችላሉ።

⁴ በኢትዮጵያ ውስጥ የሚነገሩ ከ70 በላይ ቋንቋዎች አንዳሉ አንዳንድ ጥናቶች ያመለክታሉ።

⁵ የኢትዮጵያ ሕዝቦች አብዮታዊ ዴሞክራሲያዊ ግንባር /ኢህአዴግ/ አቋም በቋንቋ ላይ የተመሰረተ ፌዴራሊዝም (language based federalism) ነው የሚል ሲሆን አንዳንድ ምሁራን ደግሞ በዘር ላይ የተመሰረተ ፌዴራሊዝም (ethnic federalism) አንዳንዶች በዘርና በቋንቋ ላይ የተመሰረተ ፌዴራሊዝም (ethno-linguistic federalism) ነው ይላሉ። ይሁን እንጂ ለዚህ ጽሑፍ ሲባል መሠረታዊው ጉዳይ የፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ ስለሆነ የኢትዮጵያ ፌዴራሊዝም በዘር ላይ ብቻ የተመሰረተ ነው ወይስ አይደለም የሚለው መከራከሪያ ለዚህ ጽሑፍ አላማ ጠቃሚ ስላልሆነ ታልፏል።

ጽሑፍ የሰነድ ትርጉምንና አስተርጓሚን በሚመለከት ያሉትን የሕግ ማዕቀፎች፣ የተከራካሪዎችን ሙብትና ግዴታ፣ በወንጀል ተጠርጥረው የተያዙ ሰዎችና ተከላኾች ስላላቸው ሙብት፣የትርጉም ግድፈትና የአስተርጓሚ አገልግሎት ግድፈትን ለማረም ፍ/ቤቶች ስላላቸው ስልጣንና ከዚህ ጋር በተያያዘ ስለሚያጋጥሙ ክርክሮች አንዳንድ ምልክታዎችን ለማድረግ ተሞክሯል።

1. ስለትርጉምና አስተርጓሚ ጽንሰ ሐሣብ

1.1 የትርጉም ጽንሰ ሐሣብ

ትርጉም “translation” ለሚለው የእንግሊዝኛ ቃል የተሰጠ የአማርኛ አቻ ቃል ሲሆን በበርካታ ፀሐፊዎች እንዲሁም መዝገብ ቃላት ለቃሉ የሰጡትን ትርጓሜ እናገኛለን። ለሕግ ጉዳይ ቅርበት የሌላቸውን ትርጓሜዎች ትተን ለሕግ ጉዳይ ቅርበት ያለውን ትርጓሜ ስንመለከት ብላክስ ሎው ዲክሽነሪ “translation” የሚለውን የእንግሊዝኛ ቃል “The transformation of language from one form to another; especially...the systematic rendering of the language of a book, document, of speech in to another language”⁶ የሚል ትርጓሜ ሰጥቶታል። ወደ አማርኛ ሲመለስ፤ “አንድን ቋንቋ ሌላ ይዘት ወዳለው ቋንቋ መለወጥ፣በተለይም ስርአትን በተከተለ ሁኔታ በመጽሐፍ፣በሰነድ ወይም በንግግር ያለን ቋንቋ በሌላ ቋንቋ መስጠት” የሚለውን ትርጓሜ ይይዛል።

በዚህ ትርጓሜ ላይ መሠረታዊ የሆነው ክፍል “ስርአትን በተከተለ ሁኔታ” የሚለው ነው። የቃሉ መሠረተ ሐሣብም አንድን ቋንቋ ወደ ሌላ ቋንቋ የመለወጥ ጉዳይ ወይም ሥራ በዘፈቀደ የሚፈፀም ሳይሆን አንድ የተወሰነ የቋንቋ ክህሎት ማረጋገጫን መሠረት ያደረገ መሆን ይኖርበታል ለማለት ነው። ይህም የትርጉም ሥራ ሊከተለው የሚገባው ሙያዊ ስርአት፣ ደንብ እንዲሁም ስነምግባር መኖሩን የሚያመለክት ነው። በመሠረታዊ ይዘቱ ግን በትርጉምቹ መካከል ልዩነት ስለሌለ “ትርጉም” የሚለው ቃል በመደበኛው ቋንቋ ካለው ትርጓሜ የተለየ የሕግ ጽንሰ ሐሣብ ነክ የሆነ ትርጓሜ የለውም። በዚህ መልክ አገልግሎት የሚሰጥ ሰውም “ተርጓሚ” በመባል ይጠራል።

1.2. የትርጉም አይነቶች

ትርጉም በአብዛኛው የሙያ ትርጉም (literate translation) እና መደበኛ ትርጉም (literal translation) በሚል ይከፈላል። በተለይ ለፍ/ቤት የሚቀርብ ሰነድ ትርጉምን በተመለከተ ተርጓሚው የሚጠበቅበት መደበኛ ትርጉም መተርጎም ሳይሆን በሰነዱ ላይ ያለውን የሙያ ሐሣብ እንደሙያው ባለቤት ሆኖ መተርጎም ነው። ሁለንደዚህ አይነቱ የትርጉም ሥራ ተርጓሚው ሰፊ ልምድ እና ሙያዊ ዕውቀት ያለው እንዲሆን ስለሚጠበቅበት ትርጉሙ የሙያ ትርጉም ይሆናል።

⁶ Black’s Law Dictionary, 8th ed., p.1537

በዚህ መሠረት በየሙያ መስኩ ያለውን ትርጉም የሕግ ትርጉም የሕክምና ትርጉም የምህንድስና ትርጉም ወዘተ በሚል መከፋፈል የተለመደ ነው። ይህ አይነት ክፍፍል መሠረት የሚያደርገው የሚተረጎመውን ሰነድ የሙያ ይዘት ሲሆን ይህንን ተከትሎም ተርጓሚው የሙያ ሰው ወይም ለሙያው ቅርበት ያለው ሰው መሆን እንዳለበት ያመለክታል።⁷

የትርጉም ክፍፍልን በተመለከተ ተርጓሚው ካለው የተለየ የባለሙያነት አመዳደብ ወይም የትርጉም ሥራን ከሚገዙት ሕጎች ባህሪ አንፃር የተለየ አመዳደብም አለ። በዚህ መሠረት በአብዛኛው የተመሰከረለት ትርጉም (certified translation)፣ የባለሙያ ትርጉም (professional translation) እና በተመዘገበ ሰው የሚሰራ ትርጉም (translation by registered person) በሚል የተለያዩ አመዳደብ ያጋጥማል። ተርጓሚዎቹም ባለሙያ ተርጓሚ፣ የተመሰከረለት ተርጓሚ እና የተመዘገበ ተርጓሚ በመባል ይጠራሉ።

ከዚህ አንፃር ለፍ/ቤት መቅረብ ያለበት የሰነድ ትርጉም ምን አይነት መሆን አለበት ወይም ምን አይነት የሙያ መደብ ባለው ሰው የተሰራ መሆን አለበት የሚለውን በተመለከተ በየአገሩ ያለው ልምድ የተለያየ ነው። ለምሳሌ በአሜሪካን አገር አንዳንድ ፍ/ቤቶች በተርጓሚነት የመዘገቧቸውን ባለሙያዎች ብቻ ሲያሰሩ አንዳንዶቹ ደግሞ የተመሰከረላቸው ተርጓሚዎች በሚል ከፈቃድ ሰጪ አካላት ፈቃድ የተሰጣቸውን ተርጓሚዎች ብቻ እንዲተረጎሙ ይፈቅዱላቸዋል።

ስለሆነም ይህን በተመለከተ በየአገሩ ያለው አሰራር እና ልምድ ሰፊና የተለያየ ነው።⁸ በዚህ ረገድ በአገራችን ያለውን ልምድ ስንመለከት የትርጉም አገልግሎት ፈቃድ ያለው ሰው የትርጉም አገልግሎት ሊሰጥ ከሚችልና የሰነድ ትርጉምም ተቀባይነት እንዳለው ተደርጎ ከሚወሰድ በስተቀር ከላይ በተመለከተው አመዳደብ መሠረት አገልግሎት አይሰጥም።⁹

1.3. ስለ አስተርጓሚ ጽንሰ ሐሣብ

አስተርጓሚ ማለት ሌላ ሰው በቃል የሚናገረውን ወይም የሚያሳየውን ምልክት በቃል ወይም በምልክት ከአንድ ቋንቋ ወደ ሌላ ቋንቋ የሚተረጎም ሰው ነው። ብላክስ ሎው ዲክሽነሪ "interpreter" የሚለውን ቃል፣ "A person sworn at a trial to interpret the evidence of a foreigner or deaf and dumb person to the court" (በፍ/ቤት ቃለመሐላ በመፈጸም የውጪ አገር ሰው ወይም መስማትና መናገር የማይችልን ሰው ማስረጃ የሚተረጎም ሰው) በማለት ተርጉሞታል።

⁷ በአመዳደብ ወይም በክፍፍል ደረጃም የተለያዩ የትርጉም አመዳደብ ወይም ክፍፍል አለ። ከዚህ ጋር በተያያዘና በአገራችን ያለውን የትርጉም ሁኔታ በተመለከተ ለበለጠ ግንዛቤ የዶ/ር ዮናስ አድማሱን ጽሑፍ ማንበቡ ይመከራል። Yonas Admasu, Some Notes on the Problems of Translation, Proceedings of the National Workshops on Language, Culture and Development in Ethiopia, The Ethiopia Chapter of OSSREA, Addis Ababa, July 2008, p. 217

⁸ Translation, <https://www.onehourtranslation.com/translation/blog/types-translation> Accessed on Dec. 4, 2013

⁹ ይህ ድምዳሜ ፀሃፊው ካለው ልምድ በመነሳት የደረሰበት ነው።

ከፍ/ቤት ጉዳይ ጋር በተያያዘ አስተርጓሚ በዳኛ ፊት ቃለመሐላ ፈጽሞ የሚያስተረጉም ስለሆነ ከላይ የተጠቀሰው ትርጓሜ ለሕግ ትርጉምነት የቀረበ ወይም የሕግ ትርጉም ነው ለማለት ይቻላል። በአገራችንም አስተርጓሚዎች የትርጉም አገልግሎት ከመስጠታቸው በፊት ቃለመሐላ እንዲፈጽሙ ማድረግ የማይቻለፍ ሥነ ሥርዓት እንደሆነ በየችሎቶቹ የሚታይ እውነታ ነው።

1.4 የተርጓሚ እና የአስተርጓሚ አስፈላጊነት

የፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ በሕግ የተደነገገ ሲሆን ፍ/ቤቶች ሥራቸውን የሚያከናውኑበት፣ ክርክር የሚመሩበት፣ በመዝገብ ላይ የሚያሰፍሯቸውን ውሳኔዎች፣ ብይኖችና ትእዛዞች የሚጽፉበት፣ ምስክር የሚሰሙበትና ሰነድ የሚቀበሉበት ቋንቋ ማለት ነው።

በሕግ ተለይቶ ከታወቀው የፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ ውጭ የሚናገር ተከራካሪ፣ ምስክር ወይም የሰነድ ማስረጃ ሲቀርብ ወደ ፍ/ቤቱ የሥራ ቋንቋ እየተተረጎመ መቅረብ ይኖርበታል። እስከ 1984 ዓ.ም ድረስ የኢትዮጵያ ፍ/ቤቶችና የመንግስት መ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ አማርኛ ብቻ ነበር። ከ1984 ዓ.ም ወዲህ ግን የፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ አማርኛ እና ሌሎች የአገር ውስጥ ቋንቋዎችም ጭምር ሆነዋል። በዚህ መሠረት፣ ለምሳሌ የአሮሚያ ክልላዊ መንግስትና የትግራይ ክልል ፍ/ቤቶች የክልላቸውን የሥራ ቋንቋ የፍ/ቤቶቻቸው የሥራ ቋንቋ አድርገው እየተጠቀሙ ነው። በመሆኑም የፍ/ቤቶቹን የሥራ ቋንቋ መናገር የማይችሉ ተከራካሪዎች በአስተርጓሚ አማካኝነት የሚከራከሩ ሲሆን ሰነዶችም በዚህ መሠረት ወደ ፍ/ቤቶቹ የሥራ ቋንቋ እየተተረጎሙ ይቀርባሉ።

የፌዴራል ፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ አማርኛ እንደሆነ የፌዴራል ፍ/ቤቶች ማቋቋሚያ አዋጅ ቁ. 25/88 አንቀጽ 25 ደንግጓል። የዚህ አንቀጽ ርዕስ “የፌዴራል ፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ” የሚል ሲሆን በስሩ ያሉት ሁለት ድንጋጌዎች (1) የፌዴራል ፍ/ቤቶች የችሎት ቋንቋ አማርኛ ይሆናል (2) የአማርኛ ቋንቋ ለማይችል ባለጉዳይ ፍ/ቤቱ አስተርጓሚ ይመድባል፣ በሚል የደነገጉ ናቸው። የክልል መንግስታት ፍ/ቤቶች የፌዴራል ጉዳዮችን በውክልና ለማየት ስልጣን ተሰጥቷቸዋል። ስለሆነም የፌዴራል ጉዳዮችን በውክልና የሚያዩ የራሳቸውን የሥራ ቋንቋ የሚጠቀሙ የክልል ፍ/ቤቶች የፌዴራል ጉዳይ የሆኑ ክርክሮችን መምራት ያለባቸው በአማርኛ ቋንቋ ነው። ይሁን እንጂ የዚህን ግዴታ አፈፃፀም በተመለከተ በርካታ አስቸጋሪ ሁኔታዎች ሲያጋጥሙ ይስተዋላል። ለምሳሌ የፌዴራል መ/ቤቶችን የሚወክሉ ነገረፈጆችን በአማርኛ አናከራክራችሁም፣ በራሳችሁ ከፍላችሁ የራሳችሁን አስተርጓሚ አቅርቡ ወዘተ በሚል ችግር የሚፈጥሩ ዳኞች ያጋጥማሉ።¹⁰

በዚህ መሠረት ለፍ/ቤት የሚቀርቡ ሰነዶችና አቤቱታዎች ወደ ፍ/ቤቱ የሥራ ቋንቋ ተተርጉመው መቅረብ ስላለባቸው የተርጓሚዎች አስፈላጊነት አጠያያቂ አይደለም። የፍ/ቤቱን የሥራ ቋንቋ የማይረዳ ባለጉዳይም በፍ/ቤቱ የሥራ ቋንቋ የመስተናገድ ሙብት ስላለው የአስተርጓሚ አስፈላጊነት የሚያነጋግር አይደለም።

¹⁰ ከጠበቃ ጉግሳ ከተማ ጋር በጥቅምት ወር 2007 ዓ.ም የተደረገ ውይይት።
229

ይሁን እንጂ አንዳንድ ጊዜ አስተርጓሚ ሳይሆን ዳኛው እራሱ እያስተረጎመ የሚያስተናግድበት አጋጣሚ አለ። ለምሳሌ በሐምሌ ወር 2006 ዓ.ም በወላይታ ሶዶ ዞን በቦዲቲ ከተማ ውስጥ ባለ አንድ ፍ/ቤት ውስጥ የተካሄደ ጠበቆችና ዐ/ሕግ የተናገሩትን ዳኛው ለግል ተባብሮ በወላይታ ቋንቋ ካስረዳቸው በኋላ እንደገና የግል ተባብሮ በወላይታ የተናገረው ምን እንደሆነና ዳኛውም በወላይታ የተናገሩት ምን እንደሆነ በአማርኛ ለተካሄደ ተናገሩ። ሁሉም ተካላቾች ወላይታ ቋንቋ የሚናገሩም ሆነ የሚረዱ አልነበሩም።¹¹ ዳኛው የትርጉም አገልግሎቱን ያከናወኑት አስተርጓሚ ስላልነበር ሳይሆን ስለፈለጉ ብቻ ነው። በተከታታይ ቀጠሮ ተካላቾች የተስተናገዱት በአስተርጓሚ አማካኝነት ነበር።

2. ትርጉምና አስተርጓሚን የሚመለከቱ የሕግ ማዕቀፎች

2.1 ሕገመንግስታዊ ድንጋጌ

የፌዴራል መንግስት መ/ቤቶች የሚጠቀሙትን የሥራ ቋንቋ “አማርኛ” እንደሆነና ክልሎችም የራሳቸውን የሥራ ቋንቋ በሕግ መወሰን እንደሚችሉ የኤ.ፌ.ዲ.ሪ. ሕገመንግስት ደንገገገገ።¹² በዚህ መሠረት የፌዴራል ፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋን በተመለከተ አማርኛ ሲሆን የትግራይ ክልል ፍ/ቤት ትግርኛ፣ የአሮሚያ ክልል ፍ/ቤት ደግሞ አሮሚኛ ነው። የደቡብ ክልል ጠቅላይ ፍ/ቤቱ የሥራ ቋንቋ አማርኛ ሲሆን በዞን መስተዳድር ደረጃ ግን አንዳንዶቹ የዞኑን የሥራ ቋንቋ የፍ/ቤቱም የሥራ ቋንቋ አድርገው ይጠቀማሉ። ለምሳሌ በሲዳማ ዞን ሲዳምኛ የዞን መስተዳድሩ የሥራ ቋንቋ ሲሆን በዞን ፍ/ቤቶች ደረጃም ሲዳምኛ የፍ/ቤቶቹ የሥራ ቋንቋ ነው።

ትርጉምን በተመለከተ ሕገመንግስቱ የተያዙ ሰዎች መብት በሚል ርዕስ “ወንጀል ፈጽመዋል በመባል የተያዙ ሰዎች የቀረበባቸው ክስና ምክንያቶቹ በዝርዝር ወዲያውኑ በሚገባቸው ቋንቋ እንዲነገራቸው መብት አላቸው” በማለት ደነገገ። ከዚህ በተጨማሪ የተከሰሱ ሰዎች መብት በሚለው ርዕስ ስር፣ “የፍርድ ሒደት በሚገባቸው ቋንቋ በሚካሄድበት ሁኔታ በመንግስት ወጪ ክርክሩ እንዲተረጎሙ የመጠየቅ መብት አላቸው”¹³ በማለት የተከሰሱ ሰዎች ያላቸውን መብት ደነገገ። መስማት ወይም መናገር የተሳነው ተካላቾ በሚቀርብበት ጊዜም የምልክት ቋንቋ ተርጓሚ ሊመደብለት ይገባል። ይህ ግዴታ በሕገመንግስቱ ላይ በግልጽ የተደነገገ ግዴታ ባይሆንም የሕገመንግስቱ ድንጋጌ ኢትዮጵያ የፈረመቻቸውን የሰብአዊ መብት ድንጋጌዎች መሠረት ያደረገ ስለሆነና አስተርጓሚ የማግኘት መብት የጽንሰሐሳብ ሽፋን የምልክት ቋንቋ አስተርጓሚ መመደብንም ስለሚመለከት ይህንን መሠረት ያደረገ ነው።¹⁴

¹¹ ዳኛው በዚህ መልክ ችሎቱን ሲመሩ ፀሐፊው በወቅቱ በችሎት ውስጥ ነበር። በወንጀል ክርክር የግል ተባብሮ እንደፈለገ ተነስቶ ለዳኛ የሚናገርበት ሥነሥርዓት ባይኖርም ዳኛው የተካላቾች ጠበቆች እና ያለጠበቃ የቀረበው ተካላቾ ላይ ከፍተኛ ጫና እያደረገ የግል ተባብሮ እንደልቡ እንዲናገር ማድረጋቸው ከአዲስ አበባ እየሄዱ የሚከራከሩትን ሁለት ተካላቾች ተሰፋ ያስቆረጠና ከፍ/ቤቱ ምንም እንጠብቅም የሚል አምነት እንዲያድርባቸው ያደረገ አጋጣሚ ነበር። በመጨረሻ ግን ሁለቱም ተካላቾች ከተከሰሱት ወንጀል በነፃ ተሰናብተዋል።

¹² የሕገመንግስቱን አንቀጽ 5(2) ድንጋጌ ይመለከታል።

¹³ ዝኒ ከማሁ

¹⁴ ሰብአዊ መብቶች፣ ሕጎችና አፈፃፀማቸው በሚል የፌዴራል ፍትህ ሚኒስቴር ነሐሴ 1999 ዓ.ም ያሳተመው መጽሐፍ ገጽ 74 ላይ የተጠቀሰውን የጽንሰሐሳብ ማብራሪያ ይመለከታል። ይህ ማብራሪያ ተቀባይነት ያለውን የጽንሰሐሳብ ማዕቀፍ (conceptual framework) መሠረት በማድረግ የተዘጋጀ ነው።

ከላይ የተመለከተው የሕገመንግስቱ ድንጋጌ የሚመለከተው በወንጀል ተጠርጥረው የተያዙና ክስ የተመሰረተባቸው ተከሣኾችን ብቻ ነው። እነዚህ ሰዎች ከሌላው የፍ/ቤት ባለጉዳይ የተሻለ ግልጽ የሕግ ጥበቃ የተቀመጠላቸው ይህ አይነት የሕግ ጥበቃ ያስፈልጋቸዋል በሚል አስተሳሰብ ላይ ተመስርቶ በአለም አቀፍ ደረጃ የተደረጉ ስምምነቶችን መሠረት በማድረግ ነው።

መንግስት የፖሊስና የዐ/ሕግ ተቋማት ስላሉት በተጠርጣሪው ላይ ምርመራ የሚያጣሩበትና የወንጀል ክስ የሚመሰርቱበት ተቋማት እነዚህ ተቋማት ስለሆኑ ተከሣኾ ወይም ተጠርጣሪው በተነፃፅ ደረጃ እራሱን ለመከላከልና ከተጠረጠረበት ወይም ከተከሰሰበት ወንጀል ነፃ ለመውጣት ያለው እድል በጣም ደካማ ነው ተብሎ ይታመናል። ስለሆነም መንግስት ግልጽ የሆነ የሕግ ጥበቃ ለተከሣኾ መስጠትና ይህንንም ለማድረግ የሚያስችለውን የገንዘብ ወጪና ተቋማዊ ድጋፍ የማድረግ ኃላፊነት አለበት። በዚህ መሠረት መንግስት ሊያደርግ ይገባል ተብሎ በግዴታነት ከተጫነበት ኃላፊነቶች መካከል አንዱ በወንጀል ተጠርጥሮ የተያዘ ሰው የተጠረጠረበትን ወንጀል በሚገባው ቋንቋ እንዲያውቀውና በወንጀል የተከሰሰም የተከሰሰበትን ወንጀል በሚገባው ቋንቋ እንዲያውቀው ማድረግ ነው።

2.1.1. በወንጀል ተጠርጥሮ የተያዘ እና የተከሰሰ ሰው ስላለው መብት

በወንጀል ተጠርጥረው የተያዙ ሰዎች ለመርማሪው ፖሊስ ቃላቸውን ሲሰጡ በሚገባቸው ቋንቋ መሆን አለበት። “መያዝ” የሚለው ቃል የሚያመለክተው ሕጋዊ መያዝን ነው። ሕጋዊ መያዝ መሠረት የሚያደርገው ወንጀል ፈጽመሐል በሚል ተጠርጥሮ አግባብ ባለው ሕግ መሠረት ስልጣን ባለው አካል የተያዘን ተጠርጣሪ ነው። አንድ ተጠርጣሪ ቃሉን አልሰጥም ማለት መብቱ ነው። ነገር ግን ይኸው እንቢታው ተተርጉሞ በምርመራ መዝገቡ ላይ መስፈር አለበት። ቃሉን እንዲሰጥ በአስተርጓሚ ተጠይቆ ፈቃደኛ ካልሆነ መርማሪው ይህንን መዝገብ ከመተው ውጪ ሌላ አማራጭ የለውም። ይሁን እንጂ አንዳንድ ጊዜ ተጠርጣሪው አማርኛ የማይረዳ ሆኖ እያለ በምርመራ መዝገቡ ላይ ግን ቃሉን በአስተርጓሚ እንደሰጠ ሳይገለጽ ክስ ከተመሰረተበት በኋላ ወይም በጊዜ ቀጠሮ ላይ እያለ የምርመራ መዝገቡ ለፍ/ቤት የሚቀርብበት አጋጣሚ አለ። ፍ/ቤቱም ተጠርጣሪውን ሲያናገረው አማርኛ እንደማይረዳ ያረጋግጣል። ይህ ሁኔታ በተለይ የቪዲዮው ጊዜ አልቆባቸው በኢምግሬሽን መ/ቤት በኩል ተይዘው ምርመራ የሚጣራባቸው የውጭ አገር ዜጎች ላይ የተለመደ ነበር።¹⁵

በተጨማሪም በዚህ ረገድ የሚያጋጥመውና በተጠርጣሪውም ነፃነት ላይ ከፍተኛ ጫና እያደረገ ያለው የምርመራ አካላት በቂ አስተረጓሚ የሌላቸውና አንዳንድ ጊዜም ለማግኘት ያለመቻላቸው ነው። በዚህ የተነሳም መርማሪዎች ተጠርጣሪውን በ48 ሰዓት ውስጥ ፍ/ቤት ይዘው ይቀርቡና የአማርኛ ቋንቋ ስለማይረዳ በእኛ በኩል ደግሞ ተጠርጣሪው የሚናገረውን ቋንቋ የሚናገር አስተረጓሚ ስለሌለንና ለጊዜውም አፈላልገን ስላላገኘን የተጠርጣሪውን ቃል መቀበል አልቻልንም፤ ስለሆነም አንድ ተለዋጭ ቀጠሮ ይሰጠን በሚል ያመለክታሉ።

¹⁵ ከጠበቃ አድማሱ በነበሩ ጋር የተደረገ ቃለመጠይቅ ግንቦት 2006 ዓ.ም ውስጥ/፡/፡ ጠበቃ አድማሱ ይህ ሁኔታ ሊያጋጥመው የቻለው ዳኛ ሆኖ ሲሰራ በተለይ የተጠቀሱት ጉዳዮች ይታዩ የነበሩት እርሱ ተመድቦ በሚያስቸልበት ችሎት ስለነበር ነው።

በዚህ ምክንያት የተያዘው ሰው የዋስትና መብቱን በማያስከለክል ተግባር አስተርጓሚ እስከሚገኝ በሚል በእስር ላይ ሊቆይ ይችላል።¹⁶

አንዳንድ ጊዜ መርማሪዎች ከመነሻው የወንጀል ምርመራውን ለመጀመር የሚችሉበት ሁኔታም ያጋጥማል። ለምሳሌ በብራዚልውያን ላይ በተፈፀመ ወንጀል ተባይ የሆነው የብራዚል ዜግነት ያለው ግለሰብ ለፖሊስ ሲያመለክት የሚናገረው ቋንቋ ፖርቹጋልኛ ስለነበር ብቃት በሌለው ደረጃ በሚናገረው የእንግሊዝኛ ቋንቋ ከፖሊስ ጋር መግባባት አልቻሉም። ከዚያም ዐ/ሕግ የምርመራ መዝገቡን ከመርማሪው ፖሊስ በመረከብ የግል ተባይዎቹን ቃልና የአስተርጓሚዎቹን ቃል ዐ/ሕግ እራሱ ከተቀበለ በኋላ ምርመራ መዝገቡን መልሶ ለፖሊስ አስረከበ።¹⁷

በሌላ ጉዳይም ሁለት የላቲቪያ ቋንቋ ተናጋሪዎች ወደ ኢትዮጵያ ሲገቡ አደንዛኝ ዕጽ ተያዘባቸው። ከዚያም የላቲቪያ የቋንቋ የሚናገር ሰው በውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር በኩልም ጭምር ተፈልጎ ሊገኝ ስላልቻለ ወደ ሁለት ወር ገደማ የዋስትና መብታቸው ሳይከበርላቸው በእስር ላይ ሆነው እንዲቆዩ ተደረገ። ይህ ሁኔታ ተጠርጣሪዎቹ ከዚህ በላይ ታስረው ሊቆዩ ስለማይገባ ይለቀቁ ወይስ ተርጓሚ እስከሚገኝ ታስረው ይቆዩ በሚል ዐ/ሕጎቹን ለሁለት ከፍሎ አከራክሯቸው ነበር።

በመጨረሻ ግን እንደአጋጣሚ አስተርጓሚ ተገኘና በተጠርጣሪዎቹ ላይ ምርመራው እንዲጠናቀቅና ክስ እንዲመሰረትባቸው ከተደረገ በኋላ እያንዳንዳቸው 9 አመት እስራት ተፈረደባቸው።¹⁸ የአስተርጓሚ አለመኖር በተጠርጣሪዎቹ መብት ላይ የሚያስከትለው የመብት መጓደል የመኖሩን ያክል የተጠቀሱት ተከሣሾች የተፈረደባቸው የቅጣት መጠን ሲታይ ደግሞ አስተርጓሚ አልተገኘም ተብሎ ቢለቀቁ ኖሮ ሊከተል የሚችለውን አሉታዊ ውጤት ከቅጣቱ መጠን አንፃር መገመት ይቻላል።

አንዳንድ ጊዜ በምን ምክንያት እንደተከሰሰ በግልጽ ሳይረዳው ክስ የሚመሰረትበት ተከሣሽ ያጋጥማል። ለምሳሌ አንድ የህንድ ዜጋ በገቢዎችና ጉምሩክ ባለስልጣን ዐ/ሕግ ተከሶ ተርጓሚ ጠፋና የአስተርጓሚ መቅረብን ለመጠበቅ እየተባለ በተደጋጋሚ ተቀጠረ። በአንደኛው የቀጠሮ ቀን ዳኛው ለመሆኑ እንዴት ነው ምርመራ የተጣራው? በማለት ዐ/ሕጉን ሲጠይቁት ዐ/ሕጉ ምርመራው እንዴት እንደተጣራ የማውቀው ነገር የለም በማለት መልስ ስለሰጠ ዳኛው ለጥያቄው መልስ ማግኘት አልቻለም ነበር።¹⁹

እነዚህ አጋጣሚዎች የአስተርጓሚ አለመኖር በተከሣሽ መብት ላይ የሚያሳድረው ጫና ከፍተኛ እንደሆነ በሚገባ ያሳያሉ። ምክንያቱም ተከሣሹ “ ክርክሩ የተካሄደው” በማልረዳው ቋንቋ ነው ቢልና በፍ/ቤቱ መዝገብ ላይ

¹⁶ ለምሳሌ አንድ መስማት የተሳነው ተጠርጣሪ በዚህ ምክንያት ለረዥም ጊዜ ታስሮ እንደቆየ ተጠቅሷል/አለማየሁ ሐይሌ መታሰቢያ ድርጅት ፔሮዲካል፣አንደኛ መንፈቅ፣ሰኔ 1999 ገጽ 50 ይመለከታል።

¹⁷ ከጠበቃ ጫንያለው እሸቱ ጋር በታህሳስ ወር 2005 ዓ.ም ውስጥ የተደረገ ቃለመጠይቅ፣ጠበቃ ጫንያለው ይህ ሁኔታ ያጋጠመው ዐ/ሕግ ሆኖ ሲሰራ በነበረበት ጊዜ ነው።

¹⁸ ከዐ/ሕግ ብርሐኑ ጋር የተደረገ ቃለመጠይቅ። ዐ/ሕግ ብርሐኑ ሙሉ ስሙ እንዲጠቀስ ስላልፈለገ አልተጠቀሰም።

¹⁹ ዳኛው ምንም እርምጃ ሳይወስዱና አስተያየት ሳይሰጡ ዝም አሉ። ዳኛው ይህን ሲጠይቁና ዐ/ሕጉን ሲመልሱ ፀሐፊው በቸሎት ተቀምጦ ያዳምጥ ነበር። አስተርጓሚ ከተገኘ በኋላ ፀሐፊው ከእንግሊዝኛ ወደ አማርኛ በማስተርጉም ሁለት ጊዜ ቸሎቱን አግዟል።

“የትርጉም አገልግሎት አልፏል” ብሏል በሚል የተመዘገበ ከሌላ ይግባኝ ሰሚው ፍ/ቤት የትርጉም ድጋፍ የማግኘት ሕገመንግስታዊ መብቱ ተጥሷል ወይም አልተከበረለትም የሚል ድምዳሜ ላይ መድረሱ አይቀርም።

ከዚህ ጋር በተያያዘ ሊነሳ የሚገባው ሌላው ነጥብ ተከሣሽ ቋንቋውን እንደማይረዳ ከታወቀና አስተርጓሚም አልፏልም ቢል ክሱ ተተርጎም እንዲሰጠው ሊደረግ ይገባል ወይስ አይገባም የሚለው ነው። አንዳንድ የሕግ ባለሙያዎች የሕገመንግስቱ አንቀጽ 20/2/ ተከሣሽ ክሱ በበቂ ዝርዝር እንዲነገረውና ክሱን በጽሑፍ የማግኘት መብት አለው ስለሚል ተከሣሽ ፈለገልም አልፏልም መንግስት ይህንን ግዴታውን ለመፈፀም ክሱ ተተርጎም ለተከሣሹ እንዲደርሰው ከተደረገ በኋላ ሊነበብለት ይገባል በማለት ይከራከራሉ። እነዚህ ባለሙያዎች ተከሣሽ በዚህ መልክ የተተረጎመው ክስ ከተነበበለት በኋላ መልስ ካልሰጠ ጥፋተኛ አይደለም እንዳለ ተቆጥሮና በዚህ መሠረት መዝገብ ክርክሩን መቀጠል ይገባል የሚል አቋም አላቸው።

ከዚህ በኋላ ያለው መብት የመከላከል መብት ነው። ለዚህ መብት አፈፃፀም የመንግስት ኃላፊነት አስተርጓሚ ማቅረብ ሲሆን ተከሣሽ አስተርጓሚ አልፏልም ካለ ግን መብቱን መጠቀም እንዳልፈለገ ወይም በራሱ እንዳጣበበ ተቆጥሮ ክርክሩ ሊቀጥል ይገባል የሚል መከራከሪያ የሚያቀርቡ ባለሙያዎች አሉ። ይህን እንጂ አንዳንድ የሕግ ባለሙያዎች ተከሣሽ አስተርጓሚ አልፏልም ቢልም መንግስት አስተረጓሚ የመመደብ ግዴታውን ሊወጣ ይገባል በሚል ይከራከራሉ። ነገር ግን ይህ መከራከሪያ አስተርጓሚ ቢመደብስ የሚያስከትለው ለውጥ አለወይ? የሚለውን መሠረታዊ ጥያቄ የሚመልስ አይደለም። አስተርጓሚ የሚመደብበት መሠረታዊ አላማ ተከሣሹ የመከላከል መብቱን በሚገባ እንዲጠቀም ለማስቻል ነው። አስተርጓሚ አልፏልም ማለት ደግሞ ይህን መብት መጠቀም እንዳልፈለገ የሚያስቆጥር ስለሚሆን አስተርጓሚ በግዴታ መመደቡ ለተከሣሽ የሚያስገኝለት ጥቅም የለም። ይልቅንም ተከሣሹ በነፃነት ስሜት ፍ/ቤት እየቀረበ ጉዳዩን እንዳይከታተል የሰነልበና ጫና ስለሚያሳድርበት የበለጠ ይገባል።

አንዳንድ ጊዜ ተከሣሹ በጠበቃ የሚከራከር ከሆነ አስተርጓሚ ላይፈልግ ይችላል። ይህ ሁኔታ ፍ/ቤቱ አስተረጓሚ ለማቅረብ ያለበትን ግዴታ ቢያስቀርለትም ስለክርክራቸው ሁኔታ እና ተከሣሹ ስለክርክሩ ሊረዳ ስለሚችልበት ሁኔታ ጠበቃውና ተከሣሽ በመስማማት ተከሣሽ ሊወስን ይችላል። ለምሳሌ በአንድ የጉምሩክ ወንጀል ክርክር ተከሣሽ በመጠኑ የእንግሊዝኛ ቋንቋ የሚረዳ ሲሆን እናት ቋንቋው ደግሞ ፈረንሳይኛ ነው። የዐ/ሕግ ምስክሮች እንዲሰሙ ፍ/ቤቱ ትእዛዝ ከሰጠ በኋላ ምስክሮቹ ሲቀርቡ ፍ/ቤቱ አስተረጓሚ ትፈልጋለችሁ? በማለት ተከሣሽንና ጠበቃውን ጠየቀ። ተከሣሽም በጠበቃው አማካኝነት አያስፈልገኝም በማለት መለሰ። ፍ/ቤቱም የተከሣሽን ጠበቃ የምስክሮቹን ቃል በእንግሊዝኛ እያሳጠሩ ለተከሣሹ ይንገሯቸው በማለት ትእዛዝ ሰጠና በዚህ መሠረት ጠበቃው የምስክሮቹን ቃል ወደ እንግሊዝኛ እያሳጠረ በመተርጎም ለተከሣሹ ከተናገረ በኋላ ምስክር መስማቱ ተጠናቀቀ።²⁰ በበርካታ ክርክሮች ላይ ጠበቆች በዚህ መልክ ለደንበኞቻቸው የትርጉም አገልግሎት በመስጠት ደንበኞቻቸውንና ፍ/ቤቱን ያግዛሉ።

²⁰በዚህ ክርክር ፀሐፊው የተከሣሹ ጠበቃ ነበር።

2.2 በዐ/ሕግ በኩል ስለሚኖር አስተርጓሚ

በወንጀል ክስ የግል ተባብሮ የሆነ ወገን የፍ/ቤቱን የሥራ ቋንቋ የሆነውን አማርኛ ለመረዳት የማይችል ከሆነ ምስክርነቱ ከመስማቱ በፊት ከዐ/ሕግ ጋር ተነጋግሮና ስለጉዳዩ ተረድቶ ምስክር ሆኖ ለመቅረብ ሊቸገር ይችላል። በወንጀል ክርክር የግል ተባብሮ በአብዛኛው የዐ/ሕግ ምስክር ሆኖ ይቀርባል። በተለይ የተወሰኑ እንደ አስገዳድ መድፈር፣ በቼክ ማታለል፣ የአካል ጉዳት ወዘተ የመሳሰሉ ወንጀሎች ላይ የግል ተባብሮ ምስክርነት ቁልፍ ማስረጃ፣ ወይም ወሳኝ ማስረጃ ተደርጎ የሚወሰድ ነው።

ዐ/ሕግ ተባብሮ ምስክሩ አድርጎ ለማቅረብ ምን እንደሚመሰክር፣ ምን እንደሚያስታውስ፣ ወዘተ አስቀድሞ ማነጋገር ሊያስፈልገው ይችላል። በተግባርም ይኸው ሁኔታ ያጋጥማል። በዚህ ሁኔታ ለመነጋገር የግድ በቋንቋ መግባባት ያስፈልጋል። ሌሎች ምስክሮችንም በተመለከተ ተመሳሳይ ነው። ዐ/ሕግ የሚያናገረው ምስክር የፍ/ቤቱን ቋንቋ መናገር የማይችል ከሆነ ከዐ/ሕግ ጋር መግባባት አይቻልም። በዚህ ሁኔታም የሚያጋጥሙ ችግሮች እንዳሉ ይታወቃል። በአንድ የወንጀል ክርክር ላይ ምስክሩ በዶርዝኛ ሲመሰክር ዐ/ሕግ ምስክሩን አልፈልገውም፣ ምስክርነቱ ይቋረጥልኝ በማለት አመለከተ። ፍ/ቤቱም መጀመሪያውኑ ምን እንደሚመሰክር ሳታረጋግጡ ነወይ ስለተፈጸመው ወንጀል ያውቃል በማለት ጭብጥ ያስያዛችሁት ሲል ጠየቀ። ዐ/ሕግም ቋንቋውን ስለማልችል ላናግራቸውና ምን እንደሚያውቁ ላረጋግጥ ስላልቻልኩ ነው በማለት መለሰ።²¹

ዐ/ሕጎች አስተርጓሚ የሚያገኙት በአብዛኛው ጉዳዩን በያዘው ፍ/ቤት ትእዛዝ አማካኝነት ነው። ይህ የሆነው ዐ/ሕግ ወይም ፍ/ሚኒስቴር እና የተከላካይ ጠበቆች ጽ/ቤት የራሳቸው አስተርጓሚዎች ስለሌላቸው ነው።²² ለምሳሌ በደቡብ አፍሪካ የፍትሕ ጽ/ቤቱ የተለየ ቋንቋ የሚናገሩ አስተርጓሚዎች አሉት። በፍ/ቤቱ ቅጥር ግቢ ውስጥም ስማቸው የተለጠፈበት ቢሮ አላቸው። በዚህ መሠረትም በፍትሕ ጽ/ቤቱ በሙሉ ጊዜ የተቀጠረ ለበርካታ አመታት ከእንግሊዝኛ ወደ አማርኛ እና ከአማርኛ ወደ እንግሊዝኛ በማስተርጎም የሚሠራ ኢትዮጵያዊ እንዳለ ፀሐፊው እራሱ አረጋግጧል።²³

2.3 በተከላካይ ጠበቃ በኩል ስለሚኖር አስተርጓሚ

በፌዴራል ጠቅላይ ፍርድ ቤት ሥር የሚገኘው የተከላካይ ጠበቆች ጽ/ቤት ቁጥራቸው በጣም በርካታ ለሆኑ በከባድ ወንጀል ለተከሰሱ ተከላካዮች ተከላካይ ጠበቃ መድቦላቸው ጉዳያቸውን እየተከታተለ ይገኛል። ይሁን እንጂ ተከላካይ ጠበቆች ከተከላካዮች ጋር በቋንቋ ምክንያት መግባባት የማይችሉበት በርካታ አጋጣሚዎች ስላሉ

²¹ ፀሐፊው ይህን ክርክር በመጋቢት ወር 2006 ዓ.ም. በፌዴራል የመ/ደ/ፍ/ቤት 7ኛ ወ/ችሎት ውስጥ ተቀምጦ አዳምጧል።
²² ከአንድ የፌዴራል ዐ/ሕግ ጋር የተደረገ ውይይት። ዐ/ሕግ ስሙ እንዲጠቀስ ስላልፈለገ አልተጠቀሰም። ፀሐፊው ዐ/ሕግ ሆኖ ይሰራ በነበረበት ጊዜ መ/ቤቱ የአስተርጓሚነት አገልግሎት እንዲሰጥ በሚል የተቀጠረ አስተርጓሚ አልነበረውም።
²³ ፀሐፊው ይህን ያወቀው በ2005 ዓ.ም ደቡብ አፍሪካ በነበረበት ጊዜ ሐውቴን ዲስትሪክት ፍ/ቤት ቀርቦ አንድ የሚያውቀው ኢትዮጵያዊ በወንጀል የተጠረጠረበትን የጊዜ ቀጠሮ ክርክር ሲከታተል በነበረበት ጊዜ ነው። ኢትዮጵያዊ አስተርጓሚውንም ተዋውቆት ከትርጉም አገልግሎት አሰጣጥ ጋር የተያያዙ ዝርዝር የፍ/ቤቱንና የፍትህ ጽ/ቤቱን አሰራሮችን አጫውቶታል። በአጠቃላይ በወንጀል ለተጠረጠሩ እና ለተከሰሱ ሰዎች አስተርጓሚ የሚያቀርቡው ፍ/ቤቱ ሳይሆን ፍትሕ ጽ/ቤቱ (department of justice) እንደሆነ ፀሐፊው እዚያው በነበረበት አጋጣሚ ለመረዳት ችሏል። አላማውም ፍትህ ጽ/ቤቱ ተከላካዮች ፍትህ እንዲያገኝ የሚያስችለውን ተግባር ሁሉ እንዲፈጽምለት ሕግ ስለሚያስገድደው ነው።

አስተርጓሚ ማግኘት የሚቸገሩበት ጊዜ አለ። ስለክሱ ዝርዝር ጉዳዮችን ከተከሳሽ ጋር ለመነጋገር፣ የዐ/ሕግ ምስክሮችን በቂ ዝግጅት አድርጎ ለመጠየቅ፣ የመከላከያ ማስረጃዎችን ለማሰባሰብ ለማዘጋጀትና ለማደራጀት ከተከሳሽ ጋር በቋንቋ መግባባት በጣም አስፈላጊ ነው። ለምሳሌ በቅርቡ በነበረ አንድ የወንጀል ክርክር ላይ ዳኞቹ ተከሳሹን አነጋገሩት ወይ? በማለት ለተከሳሹ የተመደበውን ተከላካይ ጠበቃ ሲያናግሩት ተከላካይ ጠበቃው በቋንቋ መግባባት ስላልቻልንና አስተርጓሚም ለማግኘት ስላልቻልኩ አላናገርኩትም በማለት መለስና አንድ ተለዋጭ ቀጠሮ ጠየቀ።

ተከሳሹና ተከላካይ ጠበቃው በሚገባ መግባባት ካልቻሉ ለተከሳሽ የተሰጠው መብት ዋጋ ቢስ የሆኗል። የተከላካይ ጠበቆች ጽ/ቤት የራሱ አስተረጓሚ ስለሌለው ተከላካይ ጠበቆቹ የትርጉም ችግር ሲያጋጥማቸው ችግሩን የሚቀርፉበት መንገድ የተለየ ነው። የአማርኛ ቋንቋን መረዳት ለማይችሉ ተከሳሾች ተከላካይ ጠበቃ ሆነው በሚከራከሩበት ወቅት በዋነኛነት በፍ/ቤት ትእዛዝ አስተርጓሚ ይመደብላቸዋል። በማረሚያ ቤት ተከሳሾችን በሚያናገሩበት ጊዜ ደግሞ ማረሚያ ቤቱ ሌሎች የቋንቋው ተናጋሪ የሆኑ የማረሚያ ቤቱ ሠራተኞችን በአስተርጓሚነት ይመድብላቸዋል። በማረሚያ ቤቱ አስተርጓሚ ከጠፋ ፍ/ቤቱ ይመድብላቸዋል። አንዳንድ ጊዜ ደግሞ ቋንቋውን የሚናገሩ ሌሎች ተከላካይ ጠበቆች ያስተረጉማሉ።

ተከላካይ ጠበቆቹ በራሳቸው አነሳሽነት አስተርጓሚዎችን የሚያፈላልጉበት ጊዜም አለ። የዋስትና መብት ተከልክለው በማረሚያ ቤት ያሉ ተከሳሾችን ሲያናግሩ የማረሚያ ቤት ፖሊሶችን ትብብር በመጠየቅ ፖሊሶቹን ጭምር የትርጉም አገልግሎት እንዲሰጧቸው ይጠይቃሉ። ከእነዚህ ችግሮች የተነሳ አንዳንድ ተከላካይ ጠበቆች ጽ/ቤቱ የአስተርጓሚን ችግር ለመቅረፍ የተሻለ አሰራር መዘርጋት ይገባል የሚል እምነት አላቸው።²⁴

2.4 ስለፍትህ-ብሔር ተከራካሪዎች

የፍ/ብሔር ተከራካሪዎች የአስተርጓሚ አገልግሎት የማግኘት መብታቸው በተመለከተ ሕገ-መንግስቱ በግልጽ ያስቀመጠው ድንጋጌ የለም። ተከራካሪዎቹ ጉዳያቸው በፍ/ቤት እንዲታይ የማድረግ መብታቸው የሚመነጨው ከሕገመንግስቱ ፍትሕ የማግኘት መብት ድንጋጌ ነው። ፍትሕ የማግኘት መብት የሚመነጨው “ከሕግ የበላይነት መርህ ነው” ። ይህ መርህ ደግሞ አለምአቀፍ የሰብአዊ መብት መመዘኛን መሠረት ያደረገ ነው። የሥነ-ሥርአት ሕጎችም ሆኑ ሌሎች ሕጎች ይህን መመዘኛ ያሟሉ መሆን እንዳለባቸው ይታመናል። የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. ሕገመንግስት እነዚህን መሠረታዊ የሰብአዊ መብቶች የተቀበለና የሕጎቻችንም አካል ያደረጉ ስለሆነ መንግስት አለምአቀፍ ደረጃዎቹን ባሟላ ሁኔታ መብቶቹን እንዲያስፈጽም ይጠበቅበታል። በዚህም መሠረት የሥነ-ሥርአት ሕጎቻችንም ይህን መመዘኛ ባሟላ መልክ እንዲፈጸሙ የሚጠበቅ ሲሆን ግልጽነት የሚገባቸው ከሆነም ፍ/ቤቶች የሕገመንግስቱን ድንጋጌ ከዚህ አንፃር እየተረገሙ የተከራካሪዎቹን መብት ማስጠበቅ ይጠበቅባቸዋል።

---

²⁴ፀሐፊው ይህን የተረዳው ከአንዳንድ ተከላካይ ጠበቆች ጋር በተደጋጋሚ በጉዳዩ ላይ በተወያየው መሠረት እና በችሎት ውስጥም ተቀምጦ የተከላካይ ጠበቆችን ልምድ ለማየት ባቻለው መሠረት ነው።

ፍትህ የማግኘት መብት ሰፊና በጣም ብዙ የሙብት አይነቶችን የሚመለከት ነው። በዚህ መብት ከሚሸፈኑት መብቶች መካከል አንዱ የትርጉም አገልግሎት የማግኘት መብት ነው። ከሃሽ በፍ/ቤቱ የሥራ ቋንቋ ክሱን ከመሰረተ በኋላ ተከሃሽም በፍ/ቤቱ የሥራ ቋንቋ መልሱንና ማስረጃውን አዘጋጅቶ ለፍ/ቤቱ ያቀርባል።

ከዚህ በኋላ የአስተርጓሚ ጉዳይ እንደሙብት የሚነሳው በክርክሩ ሂደት ተከራካሪዎቹ የፍ/ቤቱን የሥራ ቋንቋ የማይረዱ ከሆነ ፍ/ቤቱ አስተርጓሚ አቅርቦ ሊያስተረጉምላቸው ይገባል የሚለው ላይ ነው። ተከራካሪዎች በፍ/ቤቱ የሥራ ቋንቋ ክስና መልስ መቀባበላቸው ብቻ ፍትህ እንዲያገኙ አያስችላቸውም ወይም ፍትሕ እንዳገኙ ተደርጎ አይቆጠርም። ከፍ/ቤቱ ጋር የሚያደርጉት ማንኛውም ንግግርና ክርክር በሚገባቸው ቋንቋ ተደርጎላቸው ጉዳያቸውን ካልተረዱት ፍትህ አገኙ ሊባል አይችልም።

ከዚህ መሠረታዊ ሕገመንግስታዊ መብት በመነሳት የሙብቱን ዝርዝር አፈፃፀም በተመለከተ በሕግ ሊደነገግ ይችላል። በአዋጅ ቁ. 25/88 አንቀጽ 25/2/ ላይ “የአማርኛ ቋንቋ ለማይችል ባለጉዳይ ፍ/ቤቱ አስተርጓሚ ይመድባል” በሚል የተደነገገውም ለዚህ ነው። በዚህ መሠረት የፍ/ቤቱ/ሥ/ሥ/ሕገ አንቀጽ 262 የምስክርነት ቃል መተርጎምን አስመልክቶ ምስክሩ ቃል የሰጠው በአማርኛ ሳይሆን በሌላ ቋንቋ የሆነ እንደሆነ የምስክሩ ቃል ወደአማርኛ የሚተረጎመው በፍ/ቤቱ አስተርጓሚ እንደሆነና አስተርጓሚውም የመተርጎም ስራውን ከመጀመሩ በፊት ቃሉን በትክክለኛ የሚያስተረጉም ለመሆኑ የመሳሳ ቃል መስጠት እንዳለበት ይደነገጋል።

ስለሆነም የፍ/ሥ/ሥ/ሕገ ፍ/ቤቱ አስተርጓሚ እንዲመድብ የሚጠበቀው ለምስክርነት የቀረበው ምስክር ቃሉን የሚሰጠው ከአማርኛ ውጪ ከሆነ ብቻ ነው። “አማርኛ” በሚል የተጠቀሰው ሕገ በወጣበት ጊዜ የነበረው የፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ አማርኛ ስለነበር ነው። አሁን ግን የክልል ፍ/ቤቶች የሥራ ቋንቋ በርካታ ሌሎች ቋንቋዎችንም ስለሚመለከት «ምስክሩ ቃል የሰጠው ከፍ/ቤቱ የሥራ ቋንቋ ውጪ በሌላ ቋንቋ ከሆነ» በሚል ተፈፃሚ የሚሆን ነው። ስለሆነም ምስክር መስማትም ሆነ ክስ መስማትና የመሳሰለው ክርክር የሚደረገው ባለጉዳዩ በማይገባው ቋንቋ ከሆነ ፍ/ቤቱ አስተርጓሚ የመመደብ ግዴታ አለበት። ይሁን እንጂ ከዚህ አንጻር በሕገ አፈፃፀም ላይ የሚታዩ በርካታ ችግሮች አሉ።

2.5 ፍ/ቤቶች አስተርጓሚ ስለሚመድቡበት አሰራር

የፌዴራል ፍ/ቤቶች አማርኛ ለማይረዱ ባለጉዳይ አስተርጓሚ መመደብ አለባቸው። የፌዴራል ፍ/ቤቶች መዋቅር የአስተዳደር ክፍሉንና ችሎቶችን የያዘ ነው። ችሎቶች የፍ/ቤት ባለጉዳይ የሚባለው ተከራካሪ ወገን እየቀረበ ክርክሩን የሚመራ ዳኛ ወይም ዳኞች ተመድበው የዳኝነት ሥራ የሚከናወኑባቸው ክፍሎች ሲሆኑ የአስተዳደር ክፍሉ ደግሞ ለዚህ ችሎቶቹ ለሚያከናውኑት የዳኝነት ሥራ ውጤታማነት ተገቢውን ድጋፍ የሚያደርግ የድጋፍ ሰጪ ክፍል ነው።

ባለጉዳዩ አማርኛ መናገር መቻል አለመቻሉን በመጀመሪያ የሚያረጋግጠው ዳኛው ነው። ዳኛው ይህን የሚያረጋግጥበት የክርክር ደረጃ ግን የተለያየ ሊሆን ይችላል። ለምሳሌ በምስክርነት የተቆጠረው ምስክር አማርኛ እንደማይረዱ አስቀድሞ በክሱ ወይም በመልሱ ላይ የተጠቀሰ ከሆነ ፍ/ቤቱ መጥሪያ እንዲሰጥ ትክክል

ሲሰጥ ምስክሩ በሚሰማበት አለት አስተርጓሚም እንዲያቀርብ ለፍ/ቤቱ ፊጂስትራር ትእዛዝ ሊሰጥ ይችላል። አልፎ አልፎ እንደዚህ አይነት ትእዛዞች ሲሰጡም ይታያል። በአብዛኛው የተለመደው ግን በክርክር ሂደት እንደየሁኔታው አስተርጓሚ እንዲቀርብ እየተደረገ ማከራከር ነው። ዳኛው በዚህ ሁኔታ አስተርጓሚ እንደሚያስፈልግ ካረጋገጠ በኋላ በተለያዩ ሁኔታዎች የባለጉዳዩን ሙብት ለማስከበር ጥረት ያደረጋል። ጥረቱ ካልተሳካ የፍ/ቤት አስተዳደር ድጋፍ ይጠየቃል። ስለሆነም አስተዳደሩና ዳኞቹ ወይም ችሎቶቹ የባለጉዳዩን አስተርጓሚ የማግኘት ሙብት በማስከበር ረገድ ያላቸው ኃላፊነት ተደጋጋፊ ነው።

አስተርጓሚ የሚመደብበትን አሰራር በተመለከተ ፊጂስትራር በመጀመሪያ እንዲተረጎም የተጠየቀው ቋንቋ የአገር ውስጥ ቋንቋ ከሆነ ይህንኑ የሚችል ሰው ከፍ/ቤቱ ሠራተኞች መካከል አፈላልጎ ይመድባል። ለዚህ ተግባር የተሰበሰበ የሰራተኞችን ስም እና የሚናገሩትን ቋንቋ የሚገልፅ ዝርዝር ተዘጋጅቶ ተቀምጧል። እነዚህ ሠራተኞች በመደበኛነት የአስተርጓሚነት ሥራን እንዲሰሩ የተቀጠሩ አይደሉም። የአስተርጓሚነት ሥራውን የሚሰሩት ከመደበኛው ሥራቸው ጋር በተደራቢነት ሲሆን ለተደራቢው የአስተርጓሚነት ሥራ ግን አበል ይከፈላቸዋል። አንዳንድ ጊዜ የእንግሊዝኛ ቋንቋን ለማስተርጎም ፍ/ቤቱ የሕግ ረዳቶችን ይጠቀማል።

የፊ/መ/ደ/ፍ/ቤት ልምድን በተመለከተ በአዲስ አበባ በኦሮምኛ ቋንቋ በቋሚ የሥራ መደብ የተቀጠረ አስተርጓሚ አለ። በድሬዳዋ በሚገኘው የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት በቋሚ የሥራ መደብ ሱማሌኛ እና አደሬኛ ቋንቋዎችን እንዲተረጎሙ የተቀጠሩ አስተርጓሚዎች አሉ። ለእነዚህ ሰራተኞች ፍ/ቤቱ ሰብሰቦ ሙብትና ግዴታቸውን እንደሆነ እንዲሁም ሆነ ብለው ትርጉም ቢያዘቡ የሚያስከትለውን ኃላፊነት በሚመለከት ገለጻ አድርገውላቸዋል።

የፌዴራል ከፍተኛው ፍ/ቤት በኦሮምኛ ቋንቋ በቋሚ የሥራ መደብ ተቀጣሪ ያለው ሲሆን በሌሎችም ቋንቋዎች አልፎ አልፎ አስተርጓሚ ሲያስፈልግ ፍ/ቤቱ አድራሻቸውን የሚያውቀውን እና የስም ዝርዝራቸው በፍ/ቤቱ ሰነድ ላይ የሚገኝ አስተርጓሚዎች ፊጂስትራሩ ይጠራል። ችሎቶች ወዲያው አስተርጓሚ እንዲቀርብላቸው ሲጠይቁ ከፍ/ቤቱ ሰራተኞች መካከል የአስተርጓሚነት ሥራ ሊሰራ የሚችል ሰው ከተገኘ ይኸው ሰው ለትርጉም ሥራው ይመደባል። ሆኖም ለአንዳንድ ቋንቋዎች አስተርጓሚ በቀላሉ ስለማይገኝ የፊጂስትራር ሠራተኞች በግልም ጭምር የማፈላለግ ጥረት ያደርጋሉ ወይም ባለጉዳዮቹ ፈልገው እንዲያመጡ ይደረጋል። ፊጂስትራር በእነዚህ ሁኔታዎች አስተርጓሚ አፈላልጎ ካላገኘ ይህንኑ ለፍ/ቤቱ በደብዳቤ ያሳውቃል። አስተርጓሚ የተፈለገበት ቋንቋ የውጭ ቋንቋ ከሆነና ቋንቋውን የሚናገር ኤምባሲ በኢትዮጵያ ውስጥ ካለ ፍ/ቤቱ በውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር በኩል አስተርጓሚ ከኤምባሲ እንዲላክለት ደብዳቤ በመጻፍ ትብብር ይጠይቃል።

በየደረጃው ያሉ የሁሉም ፍ/ቤቶች ፊጂስትራሮች አስተርጓሚ በማፈላለግ ረገድ የተዋረድ ግንኙነት የላቸውም። የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት አስተርጓሚ ካጣ፣ የከፍተኛውን ፍ/ቤት፣ የከፍተኛው ፍ/ቤት አስተርጓሚ ካጣ የጠቅላይ ፍ/ቤትን ፊጂስትራር እየጠየቀ አስተርጓሚ እንዲቀርብ የሚደረግበት አሰራር የለም። አንዳንድ

ጊዜ ግን የሚታወቅ አስተርጓሚ ካለ አድራሻውን ስጡን በሚል የትብብር ጥያቄ ሊቀረብ ይችላል።²⁵ ይሁን እንጂ ሁኔታው በዚህ መልክ የሚቀጥል መሆን የለበትም። በተለይ ጠቅላይ ፍ/ቤቱ የሁለቱ ፍ/ቤቶች የበላይ ስተዳዳሪ ስለሆነ የአስተርጓሚዎችን አመራረጥ፣አበል አከፋፈል፣ዝርዝር መረጃ አያያዝ ወዘተ በተመለከተ ወጥና ጠንካራ አሰራር መዘርጋት ይጠበቅበታል።

2.5.1 አስተርጓሚ የሚመደብበት መመዘኛ፣ አበል አከፋፈል እና በአስተርጓሚዎች የሚነሱ ቅሬታዎች

የአገር ውስጥ ቋንቋዎችን በተመለከተ አስተርጓሚ የሚመደብበት የተለየ መስፈር የለም። መስፈርቱ ተርጓሚው ቋንቋውን መናገር መቻሉ ነው። ይህም የሚረጋገጠው ተርጓሚው ቋንቋውን መናገር እችላለሁ በማለቱ ብቻ ነው። የአበል ክፍያን በተመለከተ አንዳንድ የማስተርገም ሥራ የሚሰሩ ሰዎች ፍ/ቤቱ ለአስተርጓሚዎች የመደበው አበል ትንሽ መሆኑና ይህም የተመደበው አበል ለአስተርጓሚዎች ወዲያውኑ የሚከፈል ሳይሆን የፋይናንስ ክፍል ካፀደቀው በኋላ የሚከፈል በመሆኑ ይህም መጉላላትን²⁶ ስለሚያስከትል ክፍ/ቤቱ ጋር ለመሥራት ፈቃደኛ እንዳልሆኑ ይገልጻሉ።²⁷ ፍ/ቤት የባለቤታት መሥሪያ ቤት ስለሆነ እና ለተለያዩ አገልግሎቶች በመደብ ወጪ 6656 በሚል ፍ/ቤቱ ክፍያ እንደሚፈጽም እና ከእነዚህ የአገልግሎት ክፍያዎች አንዱ የማስተርገም አገልግሎት ነው። አበል የሚከፈለውም ለአገር ውስጥ ቋንቋዎች አስተርጓሚ ብር 35፣ ለውጭ አገር ቋንቋዎች አስተርጓሚ ደግሞ ብር 50 የመነሻ ክፍያ ሲሆን ዳኞች የገገሩን ሁኔታ እያዩ ከመነሻው ክፍያ በላይ ሊያዙ ይችላሉ።²⁸

አስተርጓሚዎች የሚያነሱባቸው የአበል ማነስ፣ የአበሉ ክፍያ የተንዛዛ መሆኑን፣ እና ዳኞቹ በሰዓቱ የሚያስተናግዷቸው መሆን ይኸውም ብዙውን ጊዜ አስተርጓሚዎች ሌላ ወይም መደበኛ ሥራቸውን ጥለው የሚመጡ በመሆኑ አስተርጓሚ ያስፈለገበት የችሎት ሰዓት ከተራዘመ እንደሚገባሉ በችግርነት ይገለጻሉ።

ስለሆነም አስተርጓሚዎች የማስተርገም ሥራቸውን እንደጨረሱ ወዲያውኑ አበላቸው የሚከፈልበትን አሰራር ማመቻቸት እና ለሒሣብ ክፍል ክፍያ ከተፈፀመ በኋላ ማሳወቅ የሚቻልበትን መንገድ መዘርጋት፣የአበሉን መጠን ማሻሻል²⁹ እና አስተርጓሚ የታዘዘባቸውን መዝገቦች ችሎቶች በቅድሚያ አይተው አስተርጓሚዎች በጊዜ ሥራቸውን ጨርሰው የሚሰናበቱበት ሁኔታ እንዲፈጠር ቢደረግ ችግሩን ያቃልላል።³⁰

---

²⁵ፀሐፊው ከላይ በርዕስ 2.5 ላይ የተመለከተውን መረጃ ያገኘው ስማቸው እንዲጠቀስ "ካልፈለጉ አሁን በሥራ ላይ ካሉ ፊጂስትራሮች እና ከቀድሞ ፊጂስትራሮች ሲሆን፣ በአስተርጓሚነት አበል የተከፈላቸው ረዳቶችም ስለአሰራሩ መረጃ ሰጥተውታል።
²⁶ለምሳሌ ፀሐፊው ሲከራከርበት በነበረ አንድ የወንጀል ጉዳይ እንግሊዝኛ ሲያስተረጎሙ ለነበሩ ግለሰብ ፍ/ቤቱ 100 ብር ይከፈላቸው በማለት ትእዛዝ ሲሰጥ ፀሐፊው ሰምቷል። ይህ አይነቱ ትእዛዝ አስተርጓሚዎች በአበል ማነስ ምክንያት ከሥራው አንዳይሸሽ ስለሚደደርግ ተገቢ የሆነ ትእዛዝ ነው።ይሁን እንጂ በአንዳንድ መዝገቦች ላይ ፍ/ቤቶች በደፈናው በደንቡ መሠረት ለአስተርጓሚው አበል እንዲከፈል አዘናል"ከሚባል በስተቀር የተሻለ አበል እንዲከፈል ስለማይታዘዝ በአስተርጓሚዎች በኩል ከላይ የተመለከተውን ቅሬታ ማስከተሉ አይቀርም።
²⁷አንዳንድ አስተርጓሚዎች በችሎት መስተገግደም ይማረራሉ።
²⁸የግርጌ ማስታወሻ ቁ. 24 ይመለከቷል።
²⁹ከአንድ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍ/ቤት ሒሣብ ክፍል ሠራተኛ ጋር በ2005 ዓ.ም ውስጥ የተደረገ ውይይት።
³⁰ዝኒ ከማሁ

3. የሰነድ ትርጉምና የአስተርጓሚነት አገልግሎት አሰጣጥ

በአገራችን የትርጉም ጽ/ቤቶች የሚሰጡት መሠረታዊ አገልግሎት ሰነዶችን የመተርጎም አገልግሎት ነው። አሁን በሚታየው የሥራው ባህሪ የሰነድ ትርጉም አገልግሎት በሶስት መልክ የሚሰጥ ነው። አንደኛው የትርጉም ጽ/ቤቱ በተተረጎመው ሰነድ ላይ ማህተም አድርጎ ለባለጉዳዩ የሚሰጥበት አገልግሎት ነው። ባለጉዳዩ ማህተም የተደረገበትን ሰነድ ለፈለገው አገልግሎት ያውለዋል። ለፍ/ቤቱም በማስረጃነት የሚያቀርበውም ይህንኑ ሰነድ ነው። ምክንያቱም ለፍ/ቤት የሚቀርብ የሰነድ ትርጉም ትርጉም ማህተምና ቲተር ወይም ማህተም³¹ ያለው እንዲሆን ስለሚጠበቅ ነው።³² ሰነዱ በሬጂስትራር በኩል የሚያልፍ ከሆነ³³ ሬጂስትራር የትርጉም ጽ/ቤት ማህተም መኖሩን የሚያረጋግጥ ሲሆን በቀጥታ ለፍ/ቤቱ የሚቀርብ ከሆነ³⁴ ደግሞ ዳኛው ይህንኑ በማረጋገጥ ተገቢውን ያዛል።

ሁለተኛው አይነት አገልግሎት ማህተም የማያስፈልገው የሰነድ ትርጉም አገልግሎት ሲሆን በሶስተኛ ደረጃ የሚሰጡት አገልግሎት በቃለመሐላ ተደግፎ የሚሰጠው የሰነድ ትርጉም አገልግሎት ነው። ይህ አይነት የትርጉም አገልግሎት ስለትርጉሙ ትክክለኛነት የትርጉም ጽ/ቤቱ በቃለመሐላ አረጋግጦ የሚሰጠው አገልግሎት ሲሆን በቃለመሐላ የተረጋገጠው ሰነድ የሚሰጠውም ለውጭ ጉዳይ ሚ/ር እና ለሰነዶች ማረጋገጫና ምዝገባ ጽ/ቤት ነው። በዚህ መልክ የሚላከው ሰነድ በተደጋጋሚ የትርጉም ግድፈት ከተገኘበት “ከእናንተ ትርጉም ጽ/ቤት የሚመጣ ሰነድን አንቀበልም” በማለት የሰነዶች ምዝገባና ማረጋገጫ ጽ/ቤት ቃለመሐላውን የሚመልስበት አጋጣሚ አለ።³⁵

ከዚህ ውጪ በብዛት የሚያግጥም ባይሆንም ትርጉም ጽ/ቤቶች አስተርጓሚ ካላቸው እንዲመድቡ ከፍ/ቤቶች የሚጠየቁበት አጋጣሚ አለ። ይሁን እንጂ በአብዛኛው አስተርጓሚ ለመመደብ ፈቃደኛ አይሆኑም።³⁶ አንዳንድ የትርጉም ጽ/ቤቶች በዚህ መልክ አገልግሎት መስጠት የማይፈልጉት ከፍ/ቤት ጋር መነካካቱ ጣጣ ያመጣብናል ብለው ስለሚፈሩ ነው። ይሁን እንጂ በሌሎች አገሮች እንደሚደረገው የትርጉም ጽ/ቤቶች ከፍ/ቤቶች ጋር ተዋውለው አገልግሎቱን ሊሰጡ የማይችሉበት ምክንያት የለም። በዚህ ረገድ የትርጉም ጽ/ቤቶች አሰራር በሚገባ ሊዘገግ እንደሚገባው የሚያከራክር አይደለም።

---

³¹ አንዳንድ ተርጓሚዎች ማህተማቸውን ይዘው ከባለጉዳዩ ሲደወልላቸው ብቻ ሰነዱን ይቀበሉና ተርጉሙና በራሳቸው አጽፈው በሰነዱ ላይ ማህተማቸውን በማድረግ ለባለጉዳዩ ይሰጣሉ። እነዚህ ተርጓሚዎች ምንም እንኳን ፈቃዱን ሲያወጡ አድራሻ ያስመዘገቡ ቢሆኑም በአድራሻቸው በሙሉ ጊዜ ተቀምጠው አገልግሎት የሚሰጡ ግን አይደሉም።

³² የማህተምና ቲተር አጠቃቀምን በተመለከተ የሚታየው ሁኔታ የተዘበራረቀ ነው። ብዙዎቹ ከብ ማህተምና የትርጉም ጽ/ቤቱን ባለቤት ማህተም ሲጠቀሙ አንዳንዶች ደግሞ ማህተም ብቻ ወይም ቲተር ብቻ ይጠቀማሉ። ይሁን እንጂ ይህን በተመለከተ ሕግን መሠረት ያደረገ አስገዳጅ አሰራር ስለሌለ የተርጓሚውን ማንነትና ይህንኑ ሊያረጋግጥ የሚችል መለያ በሰነዱ ላይ ካረፈበት ፍ/ቤቶች በቂ ነው በሚል ይቀበሉታል።

³³ ለምሳሌ አዲስ የፍትሕ-ብሔርና የወንጀል ክስ ሲሆን ወይም ሬጂስትራር ጋር ቀርቦ ቃለመሐላ የሚፈጸምበት ሰነድ ወዘተ ሲሆን የሰነድ ትርጉም ለዳኞች የሚቀርበው ሬጂስትራር ካየው በኋላ ነው።

³⁴ ለምሳሌ በወንጀል ጉዳይ ተኩሳሽ የመከላከያ ማስረጃ ሲያቀርብ፣ በፍ/ቤቱ ክርክር ደግሞ በቃለመሐላ መረጋገጥ የማያስፈልገው አቤቱታ ሲያቀርብ ሰነዱ በሬጂስትራር በኩል አይታይም።

³⁵ ጭራራው ለትርጉም ሥራ ቅርብ በነበረበት ጊዜ በዚህ መልክ የተከለከሉ ትርጉም ጽ/ቤቶች እንደነበሩ ያውቃል።

³⁶ ጭራራው ይህን ሊያውቅ የቻለው ለትርጉም ስራ ቅርብ ስለነበር ነው።

3.1. የትርጉም ግድፈት

የትርጉም ግድፈት ማለት በትርጉም ሰነድ ላይ ከሚያጋጥሙ ተራ የቃላት ግድፈት አንስቶ በተተረጎመው ሰነድ ላይ ያለው ሐሣብ የተለያየ መሆንና ሌሎች ተያያዥ ችግሮችን የሚመለከት ነው። በትርጉም ሰነድ ላይ የሚታይ ግድፈት የተሳሳተ ትርጉም (mistranslation) ወይም የትርጉም ግድፈት (defect in translation) በሚል ይጠቀሳል። ልብ ብሎ ለተመለከተ ሰው በአዋጆችና ደንቦችም ላይ ሳይቀር በእንግሊዝኛና በአማርኛ ትርጉሙ መካከል የትርጉም ግድፈት እንዳለ ለመገንዘብ ይችላል።

“የተሳሳተ” ትርጉምና “የትርጉም ግድፈት” ተተካኪ ቃላት ተደርገው የሚወሰዱ አይደሉም። የትርጉም ስህተት መሠረታዊ የይዘት ስህተትን የሚመለከት ነው። ለምሳሌ የፊደላት ስህተት፣ ተራ የሰዋሰው ስህተት ወዘተ በትርጉም ሰነድ ይዘት ላይ መሠረታዊ ለውጥ ላያስከትል ይችላል። መጠን፣ ምክንያት፣ ውጤት፣ ልኬት፣ ጊዜና የሙያ ቃላት በስህተት መተርጎምን የሚመለከት ስህተት ግን መሠረታዊ ስህተት ተደርጎ የሚቆጠር ነው። በተለያዩ ጉዳዮች ላይ የክርክር መንስኤ እየሆነ ያለው ግድፈትም በአብዛኛው የትርጉም ስህተት ነው።

ሰነዱም በራሱ ለትርጉም ስራው ከፍተኛ ችግር የሚሆንበት አጋጣሚ አለ። ለምሳሌ በፍ/ቤት ክርክር በአንደኛው ተከራካሪ ወገን የሚቀርበው ወይም ፍ/ቤቱ በራሱ ትእዛዝ የሚያስቀርበው ሰነድ የማይነበብ ሊሆን ይችላል። ለምሳሌ በአንድ የወንጀል ክርክር የግል ተባይዳዊ የሕክምና መከታተያ ካርድ³⁷ (patient card) በመከላከያ ማስረጃነት ከሆስፒታሉ እንዲቀርብለት ተከሣሽ በጠበቃው³⁸ አማካኝነት ጠይቆ ሰነዱ እንዲቀርብ ከተደረገ በኋላ ተከሣሽ ሰነዱን ኮፒ አድርጎ ወሰደ። ከዚያም ሰነዱ እንዲተረጎም ለትርጉም ጽ/ቤት ሲሰጥ ሰነዱ በግልጽ ስለማይነበብ መተርጎም አልቻልንም በማለት ትርጉም ጽ/ቤቱ ሰነዱን መለሰው።

ተከሣሽም ሰነዱን የሰጠው ሆስፒታል ተርጉም እንዲቀርብ ይታዘዝልኝ በማለት ባለመለከተው መሠረት ሆስፒታሉ በሕክምና ካርዱ ላይ የተጻፈው የሕክምና አስተያየት በባለሙያ እንዲተረጎም አስደርጎ በሆስፒታሉ ማኅተም የተተረጎመውን ሰነድ አረጋግጦ ለፍ/ቤቱ ላከ። በዚህ መልክ የማይነበቡ ሰነዶች ለትርጉም ጽ/ቤቶች የሚቀርቡበትና ሳይተረጎሙ የሚመለሱበት በርካታ አጋጣሚ ይከሰታል።³⁹

በአንድ የፍትሐብሔር ክርክርም ከሣሽ በፍ/ቤቱ ትእዛዝ እንዲመጣለት ያስደረገው ሰነድ ለተረጓሟዎች ስላልተነበበ ዋናው ሰነድ እንዲመጣለት አመለከተ። ሰነዱን የሚልከው መ/ቤት ደግሞ ምስጢራዊ ሰነድ ስለሆነ “ለመላክ እቸገራለሁ” በማለት መለሰ። ፍ/ቤቱም ትእዛዝ እንሰጥበታለን በማለት በአዳሪ ቀጠረው።⁴⁰ ከዚህ በተጨማሪ ሰነዱ በከፊል የመነበብ ችግር ያለበት ወይም በከፊል ሲነበብ ግልጽ የሚሆንና አንዳንድ ደግሞ

³⁷ የሕክምና መከታተያ ካርድ ማለት አንድ ታካሚ ሆስፒታል ወይም በማንኛውም የሕክምና አገልግሎት ተቋም ውስጥ ለሕክምና ከገባበት ጊዜ ጀምሮ ሕክምናውን እስከጨረሰበት ጊዜ ድረስ የተደረገለት የሕክምና ክትትል፣ ያከመው ሐኪም፣ የተደረገለትን ምርመራ፣ የታዘዘለትን መድኃኒት ወዘተ በተመለከተ የሚመዘገብበት ካርድ ነው።

³⁸ ተከሣሹ የሕክምና ባለሙያ የነበረ ሲሆን ፀሐፊው ጠበቃው ነበር።

³⁹ ፀሐፊው ለሥራው ቅርብ በነበረበት ጊዜ አይነበብም በሚል የተመለሱ ሰነዶች እንደነበሩ ያውቃል።

⁴⁰ ፀሐፊው ክርክሩ ሲደረግ በችሎት ተቀምጦ ሲያዳምጥ ነበር። በተከታዩ ቀጠሮ የፍ/ቤቱ ትእዛዝ ምን እንደሆነ ግን ለማወቅ አልቻለም። ይህ ሁኔታ ምስጢራዊ ሰነድ ማለት ምን ማለት ነው? ለደረግለት የሚገባው ጥበቃ ለሕክምና ድረስ ነው የሚሉ ጥያቄዎችን ያስነሳል።

በከፊል የተነበበው ግልጽ ሆኖ ከሌላው ካልተነበበው ክፍል ጋር አብሮ መነበብ ካልቻለ ግን የሰነዱን ሙሉ ሐሣብ መረዳት የማይቻል ሊሆን ይችላል። በበርካታ ክርክሮችም ላይ ይህ አይነት የትርጉም ግድፈት ያጋጥማል። አንዳንድ ሰነዶች ላይ ደግሞ ሊተረጎም ከሚገባው ሰነድ ላይ በከፊል ሳይተረጎም የሚቀርበት አጋጣሚ አለ። ይህ አይነት ችግር ሆነ ተብሎ ወይም በስህተት ወይም በቸልተኝነት ተዘሎ ሊሆን ቢችልም በተለያዩ ምክንያቶች ሳይተረጎም የሚቀር የሰነድ ክፍል ያጋጥማል።

በአጠቃላይ የሰነድ ትርጉም ግድፈት ሲያጋጥም ፍ/ቤት የሚሰጠው ትእዛዝ እንደሰነዱ አቀራረብ ይለያያል። በፍትሐብሔር ክርክር ከሣሽና ተከሣሽ በማስረጃነት ሲቀርቡ ሰነዱ ተተርጉሞ ስለሚቀርብ ብዙ አከራካሪ ጉዳይ ላይጋጥም ይችላል። ነገር ግን የሚተረጎመው ሰነድ በፍ/ቤቱ ትእዛዝ ቢቀርብና ሰነዱ የማይነበብ ወይም በከፊል የማይነበብ ከሆነ ሰነዱ እንዲቀርብለት የጠየቀው ወገን አስተርጉሞ እንዲቀርብ ሊታዘዝ ይችላል። ሰነዱን ያቀረበው ወይም የላኪው ወገን ሊተረጎመው ካልቻለ ተከራካሪዎች ሊሰማሙና ፍ/ቤቱም ሊቀበለው በሚችል አማራጭ ሰነዱ እንዲተረጎም ሊታዘዝ ይችላል። ይህ ሁሉ ተደርጎ ሰነዱ ሊተረጎም ካልቻለ ግን የማስረጃነት ዋጋውን ያጣል። ከላይ እንደተመለከተው ዋናው ሰነድ ሊላክ አይችልም ከተባለና ፍ/ቤቱ ይህንኑ ካመነበት ባለጉዳዮቹ በተገኙበት ትርጉሙ ያስፈልገኛል ያለው ወገን ተርጓሚውን ይዞ ቀርቦ ሰነዱን ባለበት ቦታ ቀርቦ በመመልከት እንዲተረጎም ወይም ሰነዱ በዳኛው እጅ እያለ ተተርጉሞ እንዲመለስ ለማድረግ የሚያስችል ትእዛዝ ፍ/ቤቱ የማይሰጥበት የሕግ ምክንያት የለም። ይህን ማድረግ ፍ/ቤቱ ባለጉዳዩ ፍትሕ እንዲያገኝ ለማድረግ ያለበትን ግዴታ እንደተወጣ የሚያስቆጥረው ነው።

የቀልፍ ቃላት አለመተርጎም ሌላው በትርጉም ሰነዶች ላይ የሚያጋጥም ግድፈት ነው። ቀልፍ ቃላት ወይም ጽንሰሐሣብ ማለት የሰነድን መሠረታዊ የትርጉም ይዘት በመወሰን ረገድ መሠረታዊ የሆኑ ቃላት ወይም ቃላቶች ናቸው። በበርካታ የሰነድ ትርጉሞች ላይ በዚህ መልክ የሚሰራ ግድፈት ያጋጥማል። እነዚህና ተመሳሳይ የትርጉም ስህተቶች አራሳቸውን የቻሉ አከራካሪ ችግሮች የሆኑባቸው መዝገቦች በርካታ ናቸው።⁴¹

3.2. የትርጉም ሰነድ ግድፈት መንስኤዎች

የትርጉም ሰነድ ግድፈት መንስኤዎችን ከትርጉም መርሆዎችና ከተርጓሚዎች የስነምግባር ግዴታ አንፃር በመመልከት መተቸት በተለይ በስነጽሑፍ ትርጉሞች ላይ የተለመደ ነው። በዚህ መሠረት በአገራችንም በአማርኛ ቋንቋ ተጽፈው ወደ ውጭ አገር ቋንቋ የተተረጎሙ እንደ ፍቅር እስከ መቃብር (Love unto Crypt) የመሳሰሉት የትርጉም ስራዎች ላይ የተፈጸመውን የትርጉም ግድፈት በተመለከተ በርካታ የስነጽሑፍ ተግባራዎች መመረቅ ድህረ-ፋቸውን ሰርተዋል።⁴² ከሕግ ጉዳይ ጋር የተያያዘ የትርጉም ሰነድ ግድፈቶችን በተመለከተ የተሰራ ጥናት ስለመኖሩ ለማረጋገጥ ፀሐፊው ብዙ ጥረት ያደረገ ቢሆንም ማግኘት አልቻለም።

---

⁴¹ ለምሳሌ ጠበቃ ሰለሞን ተፈራ እና ጠበቃ ፍቅሩ በላይ በዚህ መልክ የተፈጠረ የትርጉም ግድፈት አጋጥሟቸዋል።
⁴² ለምሳሌ Fikir Mesfin, The cultural discrepancy between “Fikir Eske Mekabir” and “ Love unto Crypt”, Addis Ababa University, unpublished, July 2011 ይመለከታል።

ለፍ/ቤት የሚቀርቡ ሰነዶች ላይ የሚታየው የትርጉም ግድፈት ከስነጽሑፍ ትርጉም ግድፈት ጋር በባህሪው ተመሳሳይነትና ልዩነት አለው። ለምሳሌ “ሳይተረጎም መቅረት” (Omission) በሁለቱም አይነት ትርጉሞች ላይ የሚያጋጥም ሲሆን በሚተረጎመው ቋንቋ (source language) የተገለጸውን አነጋገር፣ ዘይቤ፣ አባባል ወዘተ ወደሚተረጎመው ቋንቋ በሚገባ መመለስ አለመቻል ግን የበለጠ የስነጽሑፍ ትርጉም የተለየ ባህሪ እንደሆነ ጥናቶች ይጠቁማሉ። ይሁን እንጂ ቋንቋ በአጠቃላይ ሐሣብና ባህሪን መግባቢያ ብቻ ሳይሆን ቋንቋ በራሱ ባህሪና ሐሣብን የያዘ ስለሆነ ይህ የሁለት ወገን ባህሪው የትርጉም ሥራን አስቸጋሪና ውስብስብ ያደርገዋል የሚል አስተሳሰብ በዘርፉ ምሁራን ይንጸባረቃል።⁴³ ይህ አስተሳሰብ እንደተጠበቀ ሆኖ በተግባር እንደሚታየው በርካታ ችግሮች፣ በተለይ ደግሞ የተርጓሚዎች ችሎታና የባህሪ ችግር ዋነኛ የሰነድ ትርጉም ግድፈት መንስኤዎች ሆነው ይታያሉ።

አንዳንድ ጊዜ እንደሚያጋጥመው አንዳንድ ተርጓሚዎች የቋንቋ ችሎታቸው ጥሩ ቢሆንም በባህሪያቸው ተረጋግተው የማይቀመጡ፣ ማጣቀሻ መጽሐፍትን ለመመልከት ትእግስት የሌላቸው፣ እጃቸው ላይ ያለውን የትርጉም ሥራ በዘፈቀደ ጨርሰው ለመገላገል የሚጣደፉ ናቸው። አንዳንዶች ደግሞ የዚህ ተቃራኒ አሉ።

የባህሪ ችግር ባይኖርባቸውም በቋንቋ ችሎታቸው ደካማ የሆኑና በገባብም ሊካከስ የማይችል ግልጽ የችሎታ ማነስ ያለባቸው አሉ። ማንኛውንም የሙያ ሰነድ በመሰላቸው መንገድ ተርጉመው ሲሰጡ ምንም የማይመስላቸው ተርጓሚዎች በብዛት ያጋጥማሉ።⁴⁴ ለምሳሌ በአንድ የፍትሐብሔር ክርክር ጉዳይ “የእንጨት ማሽን” ተብሎ መተርጎም የነበረበት ቃል “የፀጉር ማሽን” በሚል ተተርጎሞ ክርክሩ ካለቀ በኋላ በአፈፃፀም ክርክር ጊዜ የፍርድ ባለሙብቱ ይህንኑ ያወቀበት አጋጣሚ አለ።⁴⁵

ለትርጉም ግድፈት ከሚዳርጉ ምክንያቶች መካከል ሌላው ባለጉዳዩ “ሱሪ በአንገት” በሚመስል ጥድፈያ እንዲሰራለት መጠየቅ ነው። ነገ ለፍ/ቤት በማስረጃነት እንዲቀርብ የሚፈለግ ሰነድን ዛሬ ከሰአት በኋላ ወደ ትርጉም ጽ/ቤት አምጥቶ ካልተተረጎመልኝ በሚል የሚወተውተው ባለጉዳይ እጅግ በጣም በርካታ ነው። በዚህ የተነሳ “ደክሞኛል፣ ዛሬ አልችልም” ወዘተ ያለን ተርጓሚ ለምኖ፣ ተለማምጦና ተጨማሪ ክፍያ ከፍሎም ቢሆን እንዲተረጎም ይደረግና ሰነዱ ከነግድፈቱ ለባለጉዳዩ ይሰጣል። ከዚያ በኋላ በዚህ መልክ የተተረጎመው ሰነድ እራሱን የቻለ የክርክር ምክንያት ይሆናል።

በትርጉም ሥራ ውስጥ አንዱ በጣም አስቸጋሪ ሁኔታ የፀሐፊዎች ብቃት ነው። የተርጓሚዎች የእጅ ጽሑፍ የማይነበብ መሆን አንዱ ምክንያት ሊሆን ቢችልም እጃቸው እንዳመጣላቸውና እነሱ በተረዱት መልክ ብቻ መጻፍ፣ ስሜት የማይሰጥ አረፍተኛነትን መጻፍ፣ የሰነዱን ይዘት በመረዳትና ግልጽ ያልሆነ ወይም ግድፈት ያለበት

⁴³ Yonas Admasu የግርጌ ማስታወሻ ቁጥር 7፣ ገጽ 217
⁴⁴ ፀሐፊው ይህን ችግር በሚገባ ያውቀዋል።
⁴⁵ ከጠበቃ ደበበ ኃ/ገብርኤል ጋር የተደረገ ቃለመጠይቅ (ታህሳስ 2005ዓ.ም.)። ጠበቃ ደበበ ይህንን ያወቀው የትርጉም ግድፈቱ ተጉጂ የሆነው ባለጉዳይ ስለነገረው ነው።

ከመሰላቸው ከተርጓሚው ጠይቆና ስለሚጻፉት ነገር በሚገባ ተረድቶ ከመፍ ይልቅ በግብር ይውጣ ጽፎ መገለገል በከፍተኛ ሁኔታ የሚያጋጥም ችግር ነው።

መሠረታዊ የእንግሊዝኛ ቋንቋ ችሎታ ማነስም ሌላው ችግር ነው። አንዳንድ ፀሐፊዎች እንግሊዝኛን አንበባ የመረዳት ችሎታቸው፣ መሠረታዊ ግራሙርን አለማውቃቸው፣ የሚያውቁት ቃላት አነስተኛ መሆን የሚጠራጠሩትን ቃል ትክክለኛ ፊደል በማረጋገጥ ለመፍ አለመሞከር ለታይፒንግ ግድፈት ሲያጋልጣቸው ያጋጥማል። በዚህ መልክ የሚፈፀሙ ግድፈቶችም ለትርጉም ግድፈት ያላቸው አስተዋጽኦ ከፍተኛ ነው።

የትርጉም ሥራ በስፋት ከሚሰራበት የሙያ ሰነድ መካከል አንዱ የሕግ ሰነድ ነው። የሕግ ሰነዶች እና የሕግ ይዘት ያላቸው ሰነዶችን በመተርጎም ሥራ ላይ ብቻ ያተኮሩ የሕግ ባለሙያዎች ነበሩ፤ አሁንም አልፎ አልፎ አሉ። እነዚህ የህግ ባለሙያዎች ሥራውን የሚሰሩት የትርጉም ፈቃድ በማውጣት ከጥብቅ ሥራ ጋር ደርበውና አንዳንዶቹም የትርጉም ፈቃድ በማውጣት ብቻ ሲሆን አንዳንዶቹ ደግሞ ለሌላ ሰው የትርጉም ሥራ አገልግሎት ሳይሰጡ እራሳቸው የሚከራከሩበትን ሰነድ ብቻ የሚተረጎሙ ናቸው።⁴⁶ በርግጥ ይህ አይነት አሰራር ከጥቅም ግጭት ጋር በተያያዘ የሚያስነሳው የራሱ አከራካሪ ሁኔታ ቢኖርም በዚህ መልክ የሚሰሩ ጠበቆች ግን ነበሩ። እራሱ ለሚከራከርበት ጉዳይ ያቀረበውን ሰነድ እራሱን በሚጠቅም ሁኔታ ተርጉሟል በሚል ፍ/ቤት የቀጣው ጠበቃ እንደነበር ፀሐፊው ያስታውሳል።

የትርጉም ሥራቸውን ያቆሙ የህግ ባለሙያዎች የሚሰጧቸው ምክንያቶች ከሥራው አድካሚነትና አሰልጣኝነት አንፃር ባለጉዳዩ ለመክፈል ፈቃደኛ የሚሆነው ክፍያ አነስተኛ ስለሆነ አላቀጣጠንም የሚል ነው።⁴⁷ ለእነዚህ የሙያ ተርጓሚዎች ከመደበኛው የተለመደ የገበያ ዋጋ⁴⁸ የተሻለ የሚከፈላቸው ቢሆንም ተርጓሚዎቹ የሕግ ባለሙያዎች ስለሆኑ ለእነሱ ከሚከፈለው ክፍያ ያለ ክፍያ አንፃር ሥራው አያቀጣጠንም የሚል ነው።⁴⁹ በዚህ የተነሳ ፈቃዳቸውን የመለሱና ወይም የተሻለ ክፍያ ለመክፈል ፈቃደኛ ለሆኑ ባለጉዳዮች ብቻ⁵⁰ የትርጉም አገልግሎት የሚሰጡ ሆነዋል።

ከትርጉም ጽ/ቤቶች አሰራር ስርአት ጋር በተያያዘ የሚታዩ ችግሮችም የሰነድ ትርጉም ግድፈት መንስኤ ሲሆኑ ያጋጥማል። ሰነድ ከተተረጎመ በኋላ ማን እንደተረጎመው ለማወቅ የሚያስችል ማስታወሻ አለመያዝ፣ አስቀድሞ የተተረጎመ ሰነድ ስለመሆኑ የሚታወቅበት አሰራር አለመኖር፣ በተተረጎመው ሰነድ ላይ በጀርባው

⁴⁶ በ1994 ዓ.ም ላይ በአንድ ክርክር አማካኝነት ጠበቃው እራሱ ተርጉሞና ማገተም አድርጎ ሰነዱን በማስረጃነት አቅርቦ ነበር። ፀሐፊው የሌላው ተከራካሪ ወገን ጠበቃ ስለነበር ስለሆኑታው ሲጠይቀው የትርጉም ፈቃዱን የሚጠቀምበት እራሱ ለሚከራከርበት ጉዳይ ብቻ እንደሆነ አረጋገጠለት።

⁴⁷ ለምሳሌ ፀሐፊው ከጻፈኛው ጋር የትርጉም ጽ/ቤት አቋቁሞ የነበረ ሲሆን የሕግ ሰነዶችን በተሻለ የሕግ ባለሙያ በተሻለ ዋጋ ለማሰራት ጥረት ማድረግ ጀምሮ ነበር። ይሁን እንጂ ክፍያው ለባለሙያዎቹ የማያዋጣ በመሆኑና ከገበያው ባህሪ አንፃርም ከደንበኛው የሚጠየቀው ክፍያ በዛ በሚል ለመክፈል ፈቃደኛ የሆነ ሰው በመቀነሱ ፀሐፊው ሙሉ በሙሉ ከሥራው ወጥቷል።

⁴⁸ በትርጉም ሥራ የተለመደ የገበያ ዋጋ በሚል ለማግኘት የሚወስደው በአዲስ አበባ ከተማ በትርጉም ሥራ መናኸሪያነቱ በሚታወቀው ስታዲየም ዙሪያ አካባቢ ባለ ትርጉም ጽ/ቤቶች ያለው አማካይ ዋጋ ነው።

⁴⁹ ለረዥም ጊዜ የሕግ ሰነዶችን ሲተረጎሙ ከነበሩት የሕግ ባለሙያዎች አንዱ ጠበቃ በላይ ከተማ ነው። አቶ በላይም ከሥራው አድካሚነት አንፃር የሚከፈለው ክፍያ አነስተኛ ስለሆነ የትርጉም ሥራ ሙሉ በሙሉ አንዳቆመ ለፀሐፊው ገልጾለታል።

⁵⁰ ዝነ ከማሁ።

ስለትክክለኛነቱና የትርጉም ግድፈት ቢፈፀም ኃላፊነት ሊወሰድ የሚገባው ስለመሆኑና የትርጉም ሰነዱን ትክክለኛነት አረጋጋጭ ሊኖር የሚችልበትን አሰራሮች መዘርጋት ያስፈልጋል። ለምሳሌ በውጭ አገር የሚገኙ የትርጉም ድርጅቶች ባለሙያው ተርጉም ከጨረሰ በኋላ የተተረጎመውን ሰነድ እንደገና የሚመለከትና ምንም እይነት ግድፈት አመፈፀሙን የሚያረጋግጥ ተጨማሪ ባለሙያ አላቸው።

አንዳንድ ጊዜ ሰነዱን ማን እንደተረጎመው ማስታወሻ ወይም መረጃ አለመያዝም ሌላው ችግር ነው። አንድ የትርጉም ግድፈት የተፈፀመበትን ሰነድ በተመለከተ የትርጉም ጽ/ቤቱ ባለቤት ፍ/ቤት ተጠራና ማነው የተረጎመው? ተብሎ ሲጠየቅ “አላስታውስም” አለ። ፍ/ቤቱም የተተረጎመውን ሰነድ ማን እንደተረጎመው ማስታወሻ እየያዘ መስራት ይገባል፤ በድጋሚ ተመሳሳይ ስህተት ቢፈፀም እርምጃ እንወስድብላለን በማለት በማስጠንቀቂያ እንደታለፈ ፀሐፊው ያስተውላል። በተጨማሪም አንድ የአካል ጉዳት መጠንን የሚመለከት የሕክምና ሰነድ አንድ ትርጉም ጽ/ቤት ውስጥ ሁለት ጊዜ መጥቶ ተተረጎመ። ተርጓሚዎቹ የተለያዩ ስለነበሩ መጠኖች ልዩነት ያለው የትርጉም ይዘት ተከሰተ። የትርጉም ጽ/ቤቱ ባለቤት በፍ/ቤቱ በመጥሪያ ሲጠራ፣ ሆስፒታል ስለነበርኩ መከታተል አልቻልኩም ነበር በማለት መልስ ሰጠ። ስለሆነም ክትትልና የተሻለ የአሰራር ሰርአት መዘርጋት አለመቻል አንድ ችግር ሆኖ ይታያል።

4. አስተርጓሚን በተመለከተ የተከራካሪዎች መብትና ግዴታ

አስተርጓሚን በተመለከተ የተከራካሪዎች መብትና ግዴታ አከራካሪ የሚሆንበት እና ፍ/ቤትም የሚሰጠው ትእዛዝ በራሱ አከራካሪ የሚሆንበት ሁኔታ ያጋጥማል። በተግባር እንደሚታየው አከራካሪው ሁኔታ የሚፈጠረው፣ አስተርጓሚው በአንደኛው ተከራካሪ ወገን የመጣ ሲሆን፣ ፍ/ቤቱ አስተርጓሚ መመደብ ካልቻለ፣ አስተርጓሚው ግድፈት ከፈፀመ፣ አስተርጓሚው እራሱ በጉዳዩ ውስጥ በምስክርነት የተቆጠረ ሲሆን ነው። ስለሆነም እነዚህን ሁኔታዎች እንደሚከተለው እንመለከታለን።

4.1. አስተርጓሚው በአንደኛው ተከራካሪ ወገን የመጣ ከሆነ

በወንጀልም ሆነ በፍትሐብሔር ክርክር አንደኛው ተከራካሪ ወገን ፍ/ቤቱ አስተርጓሚ ላይኖረው ይችላል በሚል የራሱን አስተርጓሚ እየያዘ ሊቀርብ ይችላል።⁵¹ ለምሳሌ የኮርያ ቋንቋ ተናጋሪ የሆነ ምስክር ባለበት አንድ ጉዳይ ከሣሽ የራሱን አስተርጓሚ እየያዘ ይቀርብ ነበር።⁵² በአንድ የወንጀል ጉዳይ ደግሞ ተከሣሽ ቻይናዊ ስለነበር የዐቃቤ ሕግ ክስ ለተከሣሽ ከደረሰበት ቀን አንስቶ ተከሣሽ የራሱን አስተርጓሚ ይዞ ይቀርብ ነበር።⁵³

በአንድ የፍ/ብሔር ጉዳይ ፊጂስትራር ከቻይንኛ ወደ አማርኛ የሚተረጎም አስተርጓሚ እንዲመደብ ፍ/ቤቱ ትእዛዝ ሰጥቶ የነበረ ቢሆንም በቀጠሮው አለት አስተርጓሚ ሳይመጣ ቀረ። በዚህን ጊዜ ነፃ ተከሣሽ እኛ እናቅርብ በማለት ለችሎቱ ሲያመለክት ከሣሽና ሌሎች ተከሣሾች የራሳቸውን ምስክር በራሳቸው አስተርጓሚ

⁵¹ በወንጀል ክርክር አንደኛው ተከራካሪ ወገን ዐ/ሕግ ነው። ይሁን እንጂ ከአስተርጓሚ ጋር በተያያዘ ዐ/ሕግ አስተርጓሚ ይዞ ሲቀርብ ፀሐፊው አላጋጠመውም። በጉዳዩ ላይ ዐ/ሕግ ከነበሩ ባለሙያዎች ጋር ሲወያይም ይህ ሁኔታ እንዳላጋጠማቸው ፀሐፊው ተረድቷል።
⁵² በፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ፀሐፊው የከሳሽ ጠበቃ ነበር።
⁵³ ፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት 2005 ዓ.ም። ፀሐፊው የተከሳሽ ጠበቃ ነበር።

ሊያስተረጉሙ አይገባም በሚል ስለተቃወሙ አስተርጓሚው እንዳይቀረብ ተደረገ። ይሁን እንጂ በተከታታይም ቀጠሮ ፊጂስትራር አስተርጓሚ መመደብ ስላልቻለ የእናንተን አስተርጓሚ ይዛችሁ ቅረቡ ተባለ።⁵⁴

በሌላ በኩል በአንድ የወንጀል ጉዳይ ተከላኸ የራሱን አስተርጓሚ ይዞ እየቀረበና ተርጓሚውም እየተመዘገበ ቆይቶ የተከላኸ ምስክሮች ሊሰሙ ሲሉ ግን ፍ/ቤቱ በፊጂስትራር በኩል አስተርጓሚ እንዲመደብ፣ለመጠባበቂያም ተከላኸ የራሱን አስተርጓሚ ይዞ በተከታታይ ቀጠሮ እንዲቀርብ በሚል ትእዛዝ ሰጠ።⁵⁵

አስተርጓሚ ምንግዜም ቢሆን ከጉዳዩ ነፃ ሆኖ የግል እምነቱን፣ ስሜቱንና በራሱ የተገነዘበውን ወይም የሚያውቀውን መሠረት አድርጎ አንዱን ወገን ለመጥቀምና ወይም ለመጉዳት ሳያስብ ሥራውን መስራት የሚጠበቅበት ሲሆን ቸልተኛ በሆነ አሰራር ሥራውን መፈፀምም የለበትም።⁵⁶ አስተርጓሚው ይህን እንዳያደርግ አንዱ መቆጣጠሪያ መንገድ አስተርጓሚው በተከራካሪ ወገኖች የማይታወቅ ወይም ከተከራካሪዎቹ ጋር ግንኙነት የሌለው እንዲሆን ማድረግ ነው። ለዚህ የተሻለ አማራጭ የሚሆነው ደግሞ አስተርጓሚው ከተከራካሪዎቹ ውጪ በሆነ አካል እንዲመደብ ማድረግ ነው። ስለሆነም ከላይ በተቀመጠው ሁኔታ አስተርጓሚው በፍ/ቤቱ በኩል እንዲመደብ የቀረበው ጥያቄና ፍ/ቤቱም የሰጠው ትእዛዝ ተገቢ ነው። በፍ/ቤቱ በኩል ሊመደብ አለመቻሉ ከተረጋገጠ በኋላ ተከላኸ የራሱን አስተርጓሚ እንዲቀረብ የታዘዘውም ተገቢ ነው።

ምስክሩ ፍርድ ቤቱ ይህንን ያደረገው ሌላ አማራጭ ስላጣ ነው። ፍርድ ቤቱ ይህንን አማራጭ ባይጠቀም ኖሮ ምስክሮቹ አይሰሙም ነበር። ምስክሮቹ አይሰሙ ማለት ደግሞ ምስክሮቹን በቆጠረው ወገን ላይ የሚያደርሰው የሙብት መጓደልና ጉዳት ከፍተኛ ስለሚሆን “ፍትሕ የማግኘት ሕገ-መንግስታዊና ሰብአዊ መብቱን” ዋጋ ያሳጣዋል። ምስክሮቹ ይሰሙ ብሎ ብይን መስጠትም ከላይ የተመለከተውን የገለልተኝነት መርህ ይቃረናል። ይሁን እንጂ ሁለቱ ሲነፃፀሩ ምስክሩ ቃለመሐላ ፈጽሞ ወይም በእውነት ለመመስከር ማረጋገጫ ሰጥቶ ስለሚያስተረጉም⁵⁷ ገለልተኛ በመሆን ያስተረጉማል ተብሎ ስለሚታመን፣ተከራካሪዎችም መስቀለኛ ጥያቄ ስለሚጠይቁ፣ፍ/ቤቱም የምስክርነት አሰማሙን ስለሚመራና የራሱን የሕሊና ሚዛን ስለሚወስድና በዚህ የተነሳም የአስተርጓሚውን ገለልተኝነት ለመቆጣጠር ይቻላል ተብሎ ስለሚታመን ነው በተከላኸ አስተርጓሚ አማካኝነት ምስክርነቱ መሰማቱ ተገቢ ነው ብለን ለመደምደም የምንችለው።

ይሁን እንጂ ከላይ የተመለከተው ተከላኸ ከመጀመሪያው የራሱን አስተርጓሚ ይዞ ይቀርብበት የነበረውን ጉዳይ በተመለከተ ዐ/ሕግ ተከላኸ የራሱን አስተርጓሚ ይዞ ሲቀርብ ያልተቃወመው፣ተከላኸ የተከሰሰው የአንድ ኩባንያ ሥራ አስኪያጅ ሆኖ ሲሰራ ከሽያጭ መመዝገቢያ ማሸን የወጣ ደረሰኝ አልሰጠም በሚል ሲሆን አስተናጋጁና

⁵⁴ ፌ/መ/ደ/ፍ/ቤት ፀሐፊው የተከላኸ ጠበቃ ነበር።

⁵⁵ በዚህም ጉዳይ ፀሀፊው የተከላኸ ጠበቃ ነበር።

⁵⁶ ብዙ ጊዜ ምስክሮች በዚህ ጉዳይ ማሳሰቢያ ይሰጣቸዋል።

⁵⁷ በአጠቃላይ ከምስክር የቃለመሐላ አፈፃፀም ስነስርዓትና በዚህ መልክ የሚደረግ ቃለመሐላ በምስክሩ ህሊና ላይ የሚያሳድረው እና እንዲሁም ሐይማኖት የሌላቸው ምስክሮችን በተመለከተ ሊኖር ስለሚገባው ስነስርዓትና የማስረጃ ምዘና ስነስርዓት ያለው የሕግና የስነልቦና አስተሳሰብ ስራ ስለሆነ በዚህ ርዕስ ተዳሶ የሚያልቅ አይደለም። በአጠቃላይ ግን በዚህ ረገድ ያለው ተግባራዊ ልምድና ሳይንሳዊ አመለካከት ሰፊና ጥልቅ መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል።

ገንዘብ ተቀባይ ጥፋታቸውን አምነው ስለተፈረደባቸው⁵⁸ ተከላኸው የሚፈረድበት መሆኑ አይቀርም በሚል እምነት ነው።⁵⁹ ስለሆነም ፍ/ቤቱ ዐ/ሕግ ካልተቃወመ አስተርጓሚን በሚመለከት አከራካሪ ጉዳይ እንደሌለ አድርጎ በመቆጠር ተከላኸው ያመጣው አስተርጓሚ የማስተርጎም አገልግሎቱን እንዲሰጥ ማድረግ ነበረበት።

4.2 አስተርጓሚው ራሱ በምስክርነት የተቆጠረ ሲሆን

በአንዳንድ ጉዳዮች አስተርጓሚው እራሱ በምስክርነት የተቆጠረ የሚሆንበት አጋጣሚ አለ። ለምሳሌ በአንድ የፍ/ቤቱ ክርክር ምስክሩ የኮርያ ቋንቋ ተናጋሪ ስለነበር ይህን ቋንቋ ወደ እንግሊዝኛ ወይም ወደ አማርኛ የሚተረጎም እንዲመደብ ተጠይቆ ሊገኝ ስላልተቻለ ከሆነ እኔ አቀርባለሁ አለና ፍ/ቤቱ ከሆነን አስተርጓሚ እንዲያቀርብ አዘዘ። ይሁን እንጂ በከላኸው በኩል የቀረበው አስተርጓሚ እራሱ የከላኸ አንድ ምስክር ሆኖ የተቆጠረ ስለነበር ተከላኸ “አስተርጓሚው ምስክርም ጭምር መሆኑ ስለሚገባና የሚመሰክር ከሆነ ያስተርጎም፣ የሚያስተረጎም ከሆነ ደግሞ ሊመሰክር አይገባም” በማለት ስለተቃወመ ፍ/ቤቱ የከላኸን መቃወሚያ ተቀብሎ ከሆነን ከሁለቱ አንዱን ምረጥ በሚል ትእዛዝ ሰጠ። ከሆነም ምስክሩ ትንሽ ትንሽ እንግሊዝኛ ስለሚሞክር ምስክርነቱ ከሚቀርብን በእንግሊዝኛ ይመስክርልን በማለት አመልክቶ በእንግሊዝኛ እንዲመሰክር ሆነ። ይህ ክልከላ ሕጉን⁶⁰ መሠረት ያደረገ ነው።

4.3 አስተርጓሚው ግድፈት ሲፈጽም

ምስክሩ ያልተናገረውን መናገር፣ ምስክሩ የተናገረውን ቃል በራሱ አገላለጽ መግለጽ፣ ምስክሩ የተናገረውን ለማብራራት መሞከር፣ ምስክሩ የተናገረውን አለመናገር ወይም ጠቃሚ እና በጣም አስፈላጊ የሆኑ ዝርዝር ጉዳዮችን መተው ወዘተ አስተርጓሚዎች የሚፈጽሙት ግድፈት ሆኖ ያጋጥማል። ይሁን እንጂ ግድፈቱ በግልጽ የሚታወቀው ዳኛውና ጠበቃው ሁለቱንም ቋንቋዎች የሚረዱ ከሆነ ወይም አንደኛው ወገን በሚገባ የሚረዳና ትርጉሙ ትክክል አይደለም በማለት አጠንክሮ ከተቃወመ ነው።

ለምሳሌ በአንድ የወንጀል ክርክር ተከላኸ እምነት ከህደት ሲጠየቅ ከአሮምኛ ወደ አማርኛ የሚያስተረጎመው አስተርጓሚ “ጥፋተኛ ነኝ” ብሏል አለ። ተከላኸ የተናገረው ግን “ድርጊቱን ፈጽሜአለሁ” በማለት ነው። ከዚያም አሮምኛ የሚችሉ ጠበቃ ተነሱና “የተከበረው ፍ/ቤት እኔ ሁለቱንም ቋንቋዎች መናገር እችላለሁ፣ ትርጉሙ ስህተት አለው” በማለት ይህንኑ ግድፈት ለፍ/ቤቱ ተናገሩ።

ዳኛውም አስተርጓሚውን “ለምን በሰው ህይወት ይቀልዳሉ?” የማይችሉ ከሆነ አልችልም ይበሉ፣ ፍ/ቤቱ በእርስዎ ትርጉም ተማምኖ የጥፋተኝነት ውሳኔ ሊሰጥ ነበር” በማለት ተቆጡ። ከዚያም ዳኛው ስለዝርዝር የድርጊቱ አፈፃፀም ተከላኸ ሲያስረዳ ጠበቃውን እባክዎትን እርስዎ ይተርጉሙ፣ ጉዳዩ የሕግ ጉዳይ ስለሆነ

⁵⁸ ከተጠቀሰው ወንጀል ጋር በተያያዘ ድርጊቱ በተፈፀመበት ጊዜ የኩባንያው ሥራ አስኪያጅ በድርጅቱ የፈፀመውን ጥፋት እንደፈፀመ ተቆጥሮ በአዋጅ የተጣለው ቅጣት ተፈፃሚ ይሆንበታል ይላል/ የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ተጨማሪ እሴት ታክስ አዋጅ ቁጥር 285/94 አንቀጽ 56/1/ ይመለከታል።

⁵⁹ በወቅቱ ዐ/ሕግ ከነበሩት ግለሰብ ጋር በ2005 ዓ.ም. ስለዚህ ጉዳይ ስንወያይ ይህንኑ እምነታቸውን ገልፀውልኛል።

⁶⁰ የወንጀልኛ መቅጫ ስነ ስርዓት ሕግ፣ አንቀጽ 126/2/ በምስክርነት የተጠራን ግለሰብ ከአስተርጓሚነት ያገላል።

አንዳንድ ቃላትን አስተርጓሚዎቹ ባይረዱና በተራ ቋንቋ ቢናገሩ አይፈረድባቸውም በማለት ጠበቃው እንዲተረጎሙ ተደረገ።⁶¹

ከዚህ በተጨማሪ በአንድ ጉዳይም ምስክሩ በእንግሊዝኛ እየተናገረ አስተርጓሚው ወደአማርኛ ሲተረጎም በርካታ ግድፈቶች ስለነበሩበት ጠበቆችና ዳኛው ትርጉሙ ትክክል አይደለም በሚል በተደጋጋሚ ይቃወሙ ነበር። እንዲያውም ዳኛው “እኛምኮ እንግሊዝኛ እንረዳለን፣ ምስክሩ እየተናገሩ ያሉትን እንረዳለን፣ ዝም ብለን እያዳመጥን ያለነው እርስዎ ባለሙያ አስተርጓሚ ነዎት ብለን ነው፣ ስለሆነም አስተካክለው ሊተረጎሙ፣ ካልቻሉ ደግሞ አልችልም ይበሉ” በማለት ተናደው ግሳጼ ሰነዘሩ። በአጠቃላይ ምስክርነቱ በጭቅጭቅ ተሞልቶ ተጠናቀቀ። አስተርጓሚው ሊቀየሩ ይገባል የሚል መቃወሚያም ተነስቶ ፍ/ቤቱ አስተርጓሚው ባለሙያ ተብለው የተመደቡ ስለሆነ አስተርጓሚውን መመለስ አስቸጋሪ ነው በማለት ጥያቄውን ሳይቀበለው ቀረ።⁶² ይሁን እንጂ ይህ አስተርጓሚ ባለሙያ ነው ተብሎ ቢመደብም በማስተርጎም ሥራው ላይ ግልጽ ግድፈት ከታየ ሌላ አስተርጓሚ እንዲመደብ ትእዛዝ ሊሰጥ የማይችልበት ምክንያት አልነበረም። በዚህ መልክ አስተርጓሚ እንዲቀየር ትእዛዝ የተሰጠባቸው ክርክሮች እንደነበሩም ፀሐፊው ያስታውሳል። ለምሳሌ በአንድ ጉዳይ ከአሮምኛ ወደ አማርኛ የሚተረጎም አስተርጓሚ ግልጽ ግድፈት ስለፈፀመ ሬጂስትራር ሌላ አስተርጓሚ እንዲመድብ ፍ/ቤቱ ትእዛዝ ሰጥቶ ነበር።

አንዳንድ የአስተርጓሚ ግድፈት ፍ/ቤቱ ውስጥ በተቀመጠ ሰው የሚለይበት አጋጣሚ አለ። ለምሳሌ በአንድ የአስተርጓሚ መድፈር ወንጀል ጉዳይ ተበዳይዎ በአሮምኛ የተናገረው “ቀሚሴን ዝቅ አደረገው” የሚል ሲሆን ተርጓሚው ግን “ቀሚሴን አወለቀው” በሚል ሲተረጎም ችሎቱ ውስጥ የተቀመጠው ፖሊስ ሳያስበው ጭንቅላቱን ሲያወዛውዝ ዳኛው ተመለከቱትና፣ ምነው? ትርጉሙ ችግር አለው? በማለት ሲጠይቁ አዎ አለና የትርጎም ግድፈቱን ተናገረ። ከዚያም ዳኛው አስተርጓሚውን ለምን ያልሆነ ነገር ተናገራለህ ሲሉት ይቅርታ “ልብ ስላላልኩት” ነው በማለት መለሰ።⁶³ ለማንኛውም እንዲህ አይነት ሁኔታ ሲያጋጥም ፍ/ቤቱ ራሱ አስተርጓሚውን ማስቆምና ሌላ አስተርጓሚ እንዲመደብ ማድረግ አለበት። ለዚህም ዳኛው የአስተርጓሚነቱን ሂደት በንቃትና በሚገባ የሚከታተል መሆን አለበት። አንዳንድ ጊዜ አንደሚታየው ምስክርነት አየተሰማ ዳኛው ሌላ ሥራ የሚሰራ ከሆነ ግን ግድፈቱን ለመከታተል ስለማይችል ውጤቱ መጥፎ ይሆናል።

ቋንቋውንም የማያውቅ ሰው አተርጓሚው ከሚናገረው አማርኛ የትርጎም ግድፈት እንዳለ ሊረዳ ይችላል። ለምሳሌ የቀን፣ የሰአት፣ የድርጊት አገላለጽ መምታታት ወዘተ በግልጽ ሊታወቅ ይችላል። የአስተርጓሚው የቋንቋ ችሎታ፣ ንግግርን ቶሎ የመረዳትና የማስታወስ የተፈጥሮ ችሎታ፣ ፍ/ቤት ሲቆም ያለው ስነልቦናዊ ሁኔታ የአስተርጓሚውን ብቃት በመወሰን ረገድ ከፍተኛ አስተዋጽኦ አላቸው። በርግጥ አንዳንድ ጊዜ የአስተርጓሚዎች ግድፈት የሚመስለው ችግር ከምስክሩ ጋር የተያያዘ ችግር ሊሆን ይችላል። ድርጊቱ ከተፈፀመ ከረዥም ጊዜ በኋላ የሚመስክሩ ምስክሮች ዝርዝር ጉዳዮችን ሊረሱ ስለሚችሉ ምስክርነታቸው የተምታታ የመሆን እድሉ ሰፊ

⁶¹ ይህ ጉዳይ በፌ/የመ/ደ/ፍ/ቤት 7ኛ ወንጀል ችሎት ውስጥ ሲታይ ፀሐፊው በችሎት ውስጥ ተቀምጦ አየተከታተለ ነበር።

⁶² በዚህ ጉዳይ ፀሐፊው የኮሚሽን ጠበቃ ነበር።

⁶³ እነዚህ ጉዳዮች ፀሐፊው በችሎት ተቀምጦ የሰማቸው ናቸው።

ነው። በዚህን ጊዜ አስተርጓሚው ሲያስተረጉምም የእሱ ችግር መስሎ ሊታይ ይችላል። ለማንኛውም እንዲህ አይነት ሁኔታ ሲያጋጥም ፍ/ቤቱ አስተርጓሚውን ቢያስቆምና ሌላ እንዲመደብ ቢያደርግ የተሻለ ነው።

ዳኛውና ተከራካሪዎቹ የአስተርጓሚን ግድፈት በሚገባ ለመከታተልና ለመለየት የማይችሉት የሚተረጎሙትን ቋንቋ የማይረዱት ሲሆንና አስተርጓሚው ከሚናገረው ቋንቋም አጠራጣሪ ግድፈትን መገንዘብ ካልቻሉ ነው። እነዚህ ችግሮች ብዙ ሰው በማይናገራቸው ከእንግሊዝኛ እና ፈረንሳይኛ ቋንቋዎች ውጪ በሆኑ የኮርያ፣የቻይንኛ፣ስፓኒሽና መሰሉ ቋንቋዎች ትርጉም ላይ ያጋጥማሉ። ይሁን እንጂ እንደተለመደው አስተርጓሚው ቃለመሐላ ፈጽሞ ስለሚያስተረጉም በትክክል አስተርጉሟል የሚል የቅን ልቦና እምነት ወስዶ ከማለፍ ውጪ ሌላ አማራጭ የለም። ምስክርነቱ በጽሑፍ ከሰፈረ በኋላ ከሌሎች ማስረጃዎችና የምስክርነት ቃል ጋር አብሮ ሲመረመርና ሲመዘን ግን ተገቢውን ጥንቃቄና ምዘና ማድረግ ግን ያስፈልጋል። በቂ የሰው ሐይል የመኖርና ያለመኖር ጉዳይ ካልሆነ በስተቀር ዋናውንና የተተረጎመውን ቋንቋ በባለሙያ አነዳሚሰክር በማድረግ የትርጉሙን ትክክለኛነትም ማረጋገጥ ይቻላል።

4.4 አስተርጓሚ ካልተገኘ

ፍ/ቤቱ መዝገቡን የቀጠረው ውሳኔ፣ ብይን ወይም ትእዛዝ ለመንገር ወይም አንዳንድ የችሎቱን የክርክር ሂደት ለመንገር ከሆነ የአስተርጓሚው መገኘት አስፈላጊ ላይሆን ይችላል።⁶⁴ ምስክር ክርክርን ለማስረዳት በጣም ወሳኝ ማስረጃ ስለሆነ በአስተርጓሚ አለመገኘት የተነሳ ካልተሰማ ምስክሩን በሚያሰማው ወገን ላይ የሚደርሰው ጉዳት ከፍተኛ ነው። በዚህ ምክንያት የፍርድ ባለዕዳ የመሆን እድሉ ወይም በወንጀል ክርክር ደግሞ ጥፋተኛ የመባል እድሉ በጣም ከፍተኛ ይሆናል። ይህም የፍትሕ መዛባትን ሊያስከትል እንደሚችል ፈጽሞ የሚያከራክር አይደለም።

አስተርጓሚ መመደብ ሙሉ በሙሉ የፍ/ቤቱ ኃላፊነት ነው። በተለይ በወንጀል ክርክር አስተርጓሚ ማግኘት የተከሰሰ ከፍተኛ መብት ነው። እስከአሁን በሚታዩ አንዳንድ ክርክሮች ተከራካሪዎች የራሳቸውን አስተርጓሚ ይዘው የሚቀርቡት የተለየ የሕግ ግዴታ ስላለባቸው ሳይሆን ፍ/ቤቱን ለማገዝና ራሳቸውም በቀጠሮ መለወጥ የተነሳ ላለመጉላላትና በአጠቃላይ አስተርጓሚ አልተገኘም መባሉ መብትና ጥቅማቸውን ስለሚገባው ነው።

ይሁን እንጂ አንድ ተከራካሪ ወገን በራሱ በኩል ተገቢውን ጥረት አድርጎ አስተርጓሚ ማግኘት ባይቻል ፍ/ቤቱ በራሱ ሊያደርግ የሚገባው ጥረት እስከምን ድረስ ነው የሚለው ነጥብ አከራካሪ ነው። ለምሳሌ አስተርጓሚ ተገኝቶ አበሌ ግን በሰአት 200 ብር መሆን አለበት ቢል ውጤቱ ምን ይሆናል? አስተርጓሚውን በግል ያመጣው ተከራካሪ ወገን ላመጣሁት አስተርጓሚ አበል እንዲከፈለው ፍ/ቤቱ ትእዛዝ ይሰጥልኝ በማለት ቢያመለክት ውጤቱ ምን ይሆናል?። ፍ/ቤቱ አስተርጓሚውን በፈለገው የአበል መጠን እንዲያስተረጉም ማስገደድ

⁶⁴ እንዲህ ሲሆን ዳኞችም የሚተረጎሙትን ቋንቋ የሚያውቁት ከሆነ አስተርጓሚ ሳያስፈልግ ከባለጉዳዩ ጋር የሚጣቡበት አጋጣሚ ይታያል። ለምሳሌ በአንድ ጉዳይ ዳኛው በእንግሊዝኛ እየተነጋገሩ አማርኛ መረዳት ለማይችል የውጪ አገር ዜጋ ቀጠሮ ሲሰጡ ፀሐፊው በችሎት ውስጥ ተቀምጦ ተመልክቷል።

ይችላል ወይ? አስተርጓሚ በመፈለግ ረገድ የሬጂስትራር ጥረት እስከምን ድረስ ነው? ለምሳሌ ማስታወቂያ በማውጣት፣ትርጉም ጽ/ቤቶችን በመጠየቅ ወዘተ ሊያደርግ የሚገባው ማፈላለግ አለ ወይ? ወዘተ የሚሉት ጥያቄዎች መሠረታዊ ጥያቄዎች ናቸው።

በእርግጥ ፍ/ቤት አንድን ግለሰብ በአስተርጓሚነት እንዲቀርብ ትእዛዝ መስጠት ይችላል። ለዚህ ትእዛዝ መነሻ የሚሆነውን ማመልከቻ ሬጂስትራር ወይም ባለጉዳዩ ሊያቀርብ ይችላል። በዚህ መሠረት ትእዛዝ ከተሰጠ በኋላ ትእዛዙን አክብሮ ለመቅረብ ፈቃደኛ ያልሆነ ሰው ወይም ቀርቦ እንደታዘዘው ለመፈጸም ፈቃደኛ ካልሆነ በወ/ሕ/ቁ. 448⁶⁵ መሠረት ሊቀጣ ይችላል። ይህ የሚያሳየው አስተርጓሚ ለፍትሕ እርዳታ ለመስጠት ግዴታ እንዳለበት ነው። ስለሆነም አበልን መሠረት አድርጎ አስተርጓሚው ለመደራደርና አገልግሎቱን ላለመስጠት የሚችልበት መብት የለም ለማለት ይቻላል። ይሁን እንጂ አሁን ባለው ሁኔታ እነዚህን ጥያቄዎች ለመመለስ የሚያስችል አሰራርና ልምድ አለ ለማለት አያስደፍርም።

የውጪ ቋንቋዎችን በተመለከተ ፍ/ቤቱ እያደረገ ያለው በውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር በኩል አዲስ አበባ ውስጥ ያሉ ኤንባሲዎችን አስተርጓሚ እንዲሰጡት መጠየቅ ሲሆን ኤንባሲዎች ለመተባበር ፈቃደኛ ካልሆኑ ግን ሌላ አማራጭ ለመውሰድ ይቻላል። ለምሳሌ አንድ ህንጻኛ የሚናገር ተከሣሽ በወንጀል ተከሶ የህንጻ ኤንባሲ አስተርጓሚ ካለው እንዲልክ በውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር በኩል ከተጠየቀ በኋላ ኤንባሲው ህንጻኛና እንግሊዝኛ የሚናገር ሰው በመመደብ ተባብረ። ከዚያም ከእንግሊዝኛ ወደ አማርኛ የሚተረጎም ሌላ አስተርጓሚ አብሮ ተመደበና ተከሣሽ እንዲረዳ ተደረገ ። ኤንባሲው ባይተባበር ግን ውጤቱ ምን ሊሆን እንደሚችል ግራ ያጋባል። ምክንያቱም ኤንባሲዎች ለትብብር ያክል አስተርጓሚ ይመድባሉ እንጂ ፈቃደኛ ባይሆኑ ግን ፍ/ቤቱ አስተርጓሚ እንዳላቸው ቢያረጋግጥ እንኳን አስገዳጅ ትእዛዝ ለመስጠት አለምአቀፍ ሕግ ገደብ ያደርግበታል።

ማጠቃለያ እና የመፍትሔ ሐሳቦች

የዩኒቨርሲቲዎቻችን የሕግ ፋኩሊቲዎች የመማሪያ ቋንቋ እንግሊዝኛ ነው። መሠረታዊ የሚባሉት የተጠቃለሉ የሕግ መጽሐፍትም በአማርኛና በእንግሊዝኛ ብቻ የተዘጋጁ ናቸው። በየጊዜው በብዛት እየወጡ ያሉት የፌዴራል ሕጎችም የሚታተሙት በአማርኛ እና በእንግሊዝኛ ነው። እስከአሁን የተዘጋጁት የሕግ ማብራሪያ መፃሕፍትና የሕግ ምርምር ጽሑፎች የተዘጋጁት በአብዛኛው በእንግሊዝኛ ሲሆን የተወሰኑት ደግሞ በአማርኛ ነው። የሰበር ውሳኔዎችም የተዘጋጁት በአማርኛ ስለሆነ ከዚህ አንፃር የክልል ፍ/ቤቶች የሚጠቀሙት የተለየ የሥራ ቋንቋ እራሱን የቻለ ከፍተኛ ትኩረት እንደሚፈልግ አያከራክርም።

በዚህ መሠረትም ለአማርኛና ለእንግሊዝኛ ቃላት አቻ የክልሉን ቋንቋ ትርጉም ማዘጋጀት፣ የትርጉም ሥራ ድርጅቶችን አቅም መፈተሽን ፣የዳኞችን የቋንቋ ክህሎት ማዳበርና በሥራ ቋንቋው አፈፃፀም ላይ የሚታዩ

⁶⁵ የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ የወንጀለኛ መቅጫ ሕግ አዋጅ ቁጥር 414/1996፣ቁ 448 “ፍ/ቤት በያዘው ጉዳይ ላይ በአስተርጓሚነት እንዲረዳ በሕግ መሰረት የተጠራ ማንም ሰው በቂ ምክንያት ሳይኖረው ሳይቀርብ የቀረ ወይም ለመቅረብ አምቢተኛ እንደሆነ ከሁለት ወር በማይበልጥ ቀላል አስራት ወይም ከአንድ ሺህ ብር በማይበልጥ መቀጮ ይቀጣል” በሚል ደንግጓል።

ግድፈቶችን ለማረም ያለማቋረጥ ተከታታይ የጥናትና ምርምር ሥራዎችን መስራት ያስፈልጋል። ይህ ሁኔታ ለቋንቋዎቹ ማደግና መዳበርም እንደጥሩ ኢጋጣሚ ሊቆጠር የሚችልም ነው።

አሁን እየታየ ካለው የውጭ አገር ዜጎች መብዛት ጋር ተያይዞ፣ እንግሊዝኛ፣ ቱርክኛ፣ ህንድኛ፣ ቻይንኛና ኮርያኛ ተናጋሪ የፍ/ቤት ባለጉዳዮች በብዛት እያጋጠሙ ነው። ይህ ሁኔታም የውጭ ቋንቋዎች የሰነድ ማሰረጃ ትርጉምና አስተርጓሚ ፍላጎት በከፍተኛ ሁኔታ መጨመሩን ያሳያል። በመሆኑም ለትርጉም እና ለአስተርጓሚ ጉዳይ የሚሰጠው ትኩረት ሊጨምር እንደሚገባ የሚያከራክር ስላልሆነ በዚህ ረገድ የሚታዩ ችግሮችን ለመቅረፍ በርካታ ሥራዎች ሊሰሩ ይገባል።

ከዚህ በተጨማሪ የፌደራል ጉዳዮችን የሚያዩ የክልል ፍ/ቤቶች በሕገ መሰረት በአማርኛ ሊያከራክሩ ይገባል። የአስተርጓሚዎችን አበል ማሻሻል፣ የአስተርጓሚ አገልግሎትን የበለጠ የተደራጀና የተሻለ እንዲሆን ማድረግ ያስፈልጋል። ስልጠና እና የሙያ ክህሎት ማሻሻያ እንዲያገኙ ጥረት ማድረግ ያስፈልጋል። ከአስተርጓሚ አገልግሎት አሰጣጥ ጋር በተያያዘ ያለውን አሰራርም ወጥነትና ምቹነት ያለው እንዲሆን ማድረግ ያስፈልጋል።